

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Nemo condicit rem suam: over de samenloop tussen de rei vindicatio en de condictio

Wal, T.B.D. van der

Citation

Wal, T. B. D. van der. (2019, February 12). *Nemo condicit rem suam: over de samenloop tussen de rei vindicatio en de condictio*. Meijers-reeks. Boom Juridisch. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/68751>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/68751>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <http://hdl.handle.net/1887/68751> holds various files of this Leiden University dissertation.

Author: Wal, T.B.D. van der

Title: Nemo condicit rem suam: over de samenloop tussen de rei vindicatio en de condictio

Issue Date: 2019-02-12

Literatuurlijst

TEKSTEDITIES

Azo, *Summa Digestorum; Summa Institutionum*

Azo Portius († ná 1229), *Aurea Summa*, Venetië 1489; herdruk: *Corpus glossatorum juris civilis*. II. *Azonis Summa Super Codicem. Instituta. Extraordinaria*, Turijn: Augustae Taurinorum Ex Officina Erasmiana, 1966.

Azo, *Brocardica*

Azo Porcius, *Brocardica aurea*, Napels 1568; herdruk: *Corpus glossatorum juris civilis*. IV.3. *Azonis Brocarda*, Turijn: Augustae Taurinorum Ex Officina Erasmiana, 1967.

Bartolus, *Commentaria*

Bartolus de Saxoferrato (1314–1357), *Commentaria*, Venetië: Per Baptisam de Tortis 1526–1529; herdruk: G. Polara (red.), *Bartholus de Saxoferrato. Commentaria* (delen I–IX), Rome: Istituto Giuridico Bartolo da Sassoferrato/Il Cigno Galileo Galilei 1996.

Boncompagno da Signa, *Rhetorica novissima*

Boncompagno da Signa (1165–1240), *Rhetorica novissima*, opgenomen in: Augustus Gaudenzi (red.), *Bibliotheca iuridica medii aevi. Scripta anecdota glossatorum* II, Bologna: In aedibus Petri Virano olim fratrum treves 1892; herdruk Turijn: Bottega d'Erasmus 1962, p. 249–97.

Bruns, *Fontes* I

Carl Georg Bruns & Otto Gradenwitz (red.), *Fontes iuris Romani antiqui. Pars Prior. Leges et Negotia*, Tübingen: Mohr Siebeck 1909.

Corpus Iuris Civilis

Theodor Mommsen (red.), *Digesta Iustiniani Augusti (editio maior)* I; II, Berlijn: Weidmann 1870.

Theodor Mommsen & Paul Krüger (red.), *Corpus Iuris Civilis. Editio Stereotypa. Volumen Primum. Institutiones. Digesta*, Dublin/Zürich: Weidmann 1968 (herdruk van de editie uit 1911).

Paul Krüger (red.), *Corpus Iuris Civilis. Editio Stereotypa. Volumen Secundum. Codex Iustinianus*, Berlijn: Weidmann 1877.

Okko Behrends *et al.* (red.), *Corpus Iuris Civilis. Text und Übersetzung. Band II. Digesten 1–10. Band III. Digesten 11–20*, Heidelberg: C.F. Müller Juristischer Verlag 1995–99.

Job E. Spruit, Robert Feenstra en Felix B.J. Wubbe (red.), *Corpus Iuris Civilis. Tekst en Vertaling* (XII delen), Zutphen: Walburg Pers 1993–2001 (delen I–VI; Instituten en Digesten); Amsterdam: Koninklijke Academie van Wetenschappen 2005–2010 (delen VII–IX; Codex).

Cynus, *Digesti*

Cynus de Pistoia (Cinus Pistoriensis; 1270–1336), *In codicem et aliquot titulos primi pandectorum tomi, id est, digesti veteri*, Frankfurt am Main 1558; herdruk Turijn: Bottega d'Erasmus 1964.

Dinus, *De actionibus*

Dinus de Rossonis Mugellanus (Dinus de Mugello; c. 1250–1298/1303), *De actionibus commentaria*, geraadpleegde uitgave: Frankfurt a.M. 1569.

Domat, I

Jean Domat (1625–1696), *Les lois civiles dans leur ordre naturel*. I, Parijs 1689; opgenomen in: Joseph Remy (red.), *Œuvres complètes de J. Domat. Tome premier*, Parijs: Alex-Gobelet 1835.

Donellus, *Commentaria de Iure Civili*

Hugo Donellus (Hugues Doneau; 1527–1591), *Commentaria de Iure Civili*; opgenomen in: Oswald Hilliger (red.), *Opera omnia I. Commentariorum de Iure Civili*, Florence: Ad signum clius 1840.

Faber, *Coniecturarum*

Antonius Faber (1557–1624), *Coniecturarum Iuris Civilis libri viginti*, Lyon: Borde, Arnaud en Rigaud 1661.

Faber, *Rationalia*

Antonius Faber, *Rationalia in Pandectas I-C*, Lyon 1659–1663.

Gai Institutiones

Francis de Zulueta, *The Institutes of Gaius. Part II. Commentary*, Oxford: Clarendon Press 1953.

Martin David (red.), *Gai Institutiones. Secundum Codicis Veronensis apographum Studemundianum et reliquias in Aegypto repertas*, Leiden: E.J. Brill 1964.

Job E. Spruit en Karel E.M. Bongenaar (red.), *De Instituten van Gaius*, 2^e druk, Zutphen: Walburg Pers 1994.

Nelson, *Überlieferung, Aufbau und Stil*: Hein L.W. Nelson, *Überlieferung, Aufbau und Stil von Gai Institutiones*, Leiden: Brill 1981.

Nelson & Manthe, *Gai Institutiones III 88–181*: Hein L.W. Nelson & Ulrich Manthe, *Gai Institutiones III 88–181. Die Kontraktobligationen. Text und Kommentar*, Berlin: Duncker & Humblot 1999.

Glossa ordinaria

Accursius (c. 1185–1263), *Glossa in digestum vetus; Glossa in digestum infortiatum; Glossa in digestum novum; Glossa in codicem; Glossa in volumen*, Venetië 1487–89; herdruk: *Corpus glossatorum iuris civilis VII–XI*, Turijn: Ex Officina Erasmiana 1969.

Accursius, *Corpus iuris civilis Iustiniani. Tomus primus Digestum Vetus; Tomus secundus Infortiatum; Tomus tertius Digestum Novum; Tomus quartus Codicis; Institutionum*, Lyon 1627.

Grotius, *Inleidinge*

Hugo de Groot (Grotius; 1583–1645), *Inleidinge tot de Hollandsche rechtsgeleerdheid*, 1631; editie: S.J. Fockema Andreae/L.J. van Apeldoorn, 4^e druk, Arnhem: S. Gouda Quint 1939.

Odofredus, *Digesti*

Odofredus († 1265), *In secundam digesti veteris partem*, Lyon 1552; herdruk: *Opera iuridica rariora II.2*, Bologna 1968.

Paulus de Castro, *Digesti*

Paulus de Castro (Paulus Castrensis; † ná 1441), *In secundam digesti veteris partem commentaria*, Venetië 1582.

Pothier, *Traité des obligations*

Robert-Joseph Pothier (1699–1772), *Traité des obligations*, 1761 (1764), in: M. Bugnet, *Œuvres de Pothier. Tome deuxième*, Parijs: Cosse et Marchal/Henri Plon 1861.

Pothier, *Traité du contrat de vente*

Robert-Joseph Pothier, *Traité du contrat de vente*, 1763, in: M. Bugnet, *Œuvres de Pothier. Tome troisième*, Parijs: Cosse et Marchal/Henri Plon 1861.

Pothier, *Traité de l'action condictio indebiti; Traité du contrat de dépôt*

Robert-Joseph Pothier, *Traité du quasi-contrat appelé promutuum, et de l'action condictio indebiti*, behorend tot het *Traité du contrat de prêt de consommation et des matières qui y ont rapport*, 1766–1767; *Traité du contrat de dépôt*, 1766, in: M. Bugnet, *Œuvres de Pothier. Tome cinquième*, Parijs: Cosse et Marchal/Henri Plon 1861.

Pothier, *Traité du droit de domaine de propriété*

Robert-Joseph Pothier, *Traité du droit de domaine de propriété*, 1771–1772, in: M. Bugnet, *Œuvres de Pothier annotées et mises en corrélation avec le Code civil et la législation actuelle. Tome neuvième*, Parijs: Cosse et Marchal/Henri Plon 1861.

Révigny, *De actionibus*

Jacques de Révigny (Jacobus de Ravanis; 1230/40–1296), *De actionibus*; editie: Liesbeth J. van Soest-Zuurdeeg, *La Lecture sur le titre De actionibus (Inst. 4,6) de Jacques de Révigny* (diss. Leiden), Leiden: E.J. Brill Universitaire Pers Leiden 1989.

Révigny, *Lectura super Digesto Veteri*

Jacques de Révigny, *Lectura super Digesto Veteri*, Italië/Midden-Frankrijk: eind dertiende eeuw, ms. Leiden, collectie D'Ablaing 2.

Baldus de Ubaldis, *Commentaria omnia*

Baldus de Ubaldis (1327–1400), *Commentaria Omnia. In quatuor Institutionum Libros; In primum, secundum et tertium codicis librum*, Venetië 1599; herdruk: *Meisterwerke des Europäischen Rechts IV-V*, Goldbach: Keip Verlag 2004.

Vinnius, *Institutiones commentarius*

Arnold Vinnen (Arnoldus Vinnius; 1588–1657), *In quatuor libros Institutionum imperialium commentarius academicus, et forensis* (1642), Lugduni: Fratrum de Tourne 1761.

SECUNDAIRE LITERATUUR

In deze literatuurlijst is per hoofdstuk de volledige titelbeschrijving weergegeven van de in de voetnoten verkort aangehaalde literatuur. Voor zover een werk in een ander hoofdstuk voorkomt, wordt verwezen naar de volledige titelbeschrijving op die plek. Een ampersand in de aanduiding van de auteurs houdt in dat sprake is van co-auteurs, terwijl de bewerkers van een boek na een slash worden genoemd (bijvoorbeeld: Asser/Hartkamp & Sieburgh). Zie voor een verklaring van de afkortingen van enkele tijdschriften waar regelmatig naar wordt verwezen, de lijst op p. XIII.

1. Inleiding, en 2. Romeins recht

Apathy, *SZ 96*

Peter Apathy, 'Procurator und solutio,' *SZ 96* (1979), p. 65–88.

Apathy, *TvR 69*

Peter Apathy, 'Gijsbert Noordraven, Die Fiduzia im römischen Recht' (boekbespreking), *TvR 69* (2001), p. 367–73.

Baron, *Conditionen*

Julius Baron, *Abhandlungen aus dem Römischen Civilprozess. I. Die Conditionen*, Berlin: Leonhard Simion 1881.

Bekker, *Aktionen I*

Ernst Immanuel Bekker, *Die Aktionen des Römischen Privatrechts. Erster Band. Ius Civile*, Berlin: Franz Vahlen 1871.

Beseler, *SZ 43*

Gerhard Beseler, 'Miscellanea critica,' *SZ 43* (1922), p. 415–39.

Beseler, *TvR 10*

Gerhard Beseler, 'Romanistischen Studien,' *TvR 10* (1929), p. 161–240.

Von Bethmann-Hollweg, *Civilprozeß II.2*

Moritz August von Bethmann-Hollweg, *Der Civilprozeß des gemeinen Rechts in geschichtlicher Entwicklung. Zweiter Band. Der römische Civilprozeß. 2. Formulae*, Bonn: Adolph Marcus 1865.

Bezemer, *TvR* 81

Kees Bezemer, 'Jacques de Revigny's contribution to the concept of subjective rights and the origins of the maxim *'Ex facto ius oritur'*," *TvR* 81 (2013), p. 199–217.

Boukema, *Civielrechtelijke samenloop*

Cornelis Alet Boukema, *Civielrechtelijke samenloop* (diss. Leiden), Zwolle: Tjeenk Willink 1966.

Boukema, *Samenloop*

Cornelis Alet Boukema, *Samenloop* (Monografieën Nieuw BW, A21), Deventer: Kluwer 1992.

Brinz, *Pandekten II.2*

Alois Brinz, *Lehrbuch der Pandekten. Zweiter Band. Zweite Abtheilung*, 2^e druk, Erlangen: Verlag von Andreas Deichert 1882.

Brunner, *Samenloop*

Christiaan J.H. Brunner, *Beginselen van samenloop*, Arnhem: Gouda Quint 1984.

Buckland, *Slavery*

William Warwick Buckland, *The Roman Law of Slavery*, University Press Cambridge 1908.

Buckland, *Roman Law*

William Warwick Buckland, *A Text-Book of Roman Law from Augustus to Justinian*, 2^e druk, Cambridge University Press 1950.

Buhl, *SZ* 2

Heinrich Buhl, 'Africans Quaestionen und ihr Verhältniss zu Julian,' *SZ* 2 (1881), p. 180–99.

Castermans & Krans, *Ex libris Hans Nieuwenhuis*

Alex Geert Castermans & Bart Krans, 'Samenloop en toegang tot de rechter,' in: Castermans *et al.* (red.), *Ex libris Hans Nieuwenhuis*, Deventer: Kluwer 2009, p. 155–69.

Coninck Liefsting, *Themis* 8; 12; 13; 32

Focco Bernardus Coninck Liefsting, 'De conditio triticaria en het stelsel der conditiën van het Romeinsche regt,' *Themis* 8 (1861), p. 83–117, 457–86; 'De speciale conditiën, Conditiones incerti, en het stelsel der conditiën van het Romeinsche regt,' *Themis* 12 (1865), p. 201–63; *Themis* 13 (1866), p. 711–764^m; 'Algemeen overzicht van de onderscheiden conditiën. Bestrijding van het gevoelen, dat aan de verschillende conditiones incerti één algemeen leidend beginsel tot grondslag zou hebben gelegen. Historische verklaring voor haar bestaan,' *Themis* 32 (1871), p. 73–101.

Coninck Liefsting, *Verbindtenissen uit overeenkomst*

Focco Bernardus Coninck Liefsting, *Algemeene beginselen van de leer der rehtsgeldigheid van verbindtenissen uit overeenkomst zooals zich die in het Romeinsche Regt gevormd en later in Europa ontwikkeld heeft*, Den Haag: Belinfante 1890.

Cornil, *Traité*

Georges Cornil, *Traité de la possession dans le droit romain. Pour servir de base a une étude comparative des législations modernes*, Parijs: Albert Fontemoing 1905.

Daube, *CLJ* 6

David Daube, 'Furtum proprium and furtum improprium,' *Cambridge Law Journal* 6 (1937), p. 217–34.

Daube, *CLJ* 7

David Daube, 'Nocere and noxa,' *Cambridge Law Journal* 7 (1939), p. 23–55.

Dernburg, *Pfandrecht I*

Heinrich Dernburg, *Das Pfandrecht nach den Grundsätzen des heutigen römischen Rechts*, Leipzig: Verlag von S. Hirzel 1860.

Dernburg/Sokolowski, II

Heinrich Dernburg/Paul Sokolowski, *System des Römischen Rechts. Der Pandekten. Zweiter Teil*, 8^e druk, Berlijn: H.W. Müller 1912.

Donatuti, *Studi Parmensi 1*

Guido Donatuti, 'Le causæ delle condictiones,' *Studi Parmensi 1* (1951), p. 35–169.

Dondorp & Schrage, *Levering krachtens geldige titel*

J.H. (Harry) Dondorp en Eltjo J.H. Schrage, *Levering krachtens geldige titel. Enige grepen uit de geschiedenis van de vereisten voor eigendomsoverdracht*, Amsterdam: VU Uitgeverij 1991.

Druwé, *Rechtsgeschiedenis*

Wouter Druwé, 'De writ of debt, een Engelsrechtelijke *condictio*?,' in: Dave De Ruyscher *et al.* (red.), *Rechtsgeschiedenis op nieuwe wegen. Legal history moving in new directions*, Antwerpen & Apeldoorn: Maklu 2015, p. 253–301.

Eisele, *AcP 79*

Fridolin Eisele, 'Zur Lehre von der Klagenkonkurrenz,' *AcP 79* (1892), p. 327–405.

Erbe, *Fiduzia*

Walter Erbe, *Die Fiduzia im römischen Recht*, Weimar: Hermann Böhlau Nachfolger 1940.

Van Es, *De actio negatoria*

Peter Christiaan van Es, *De actio negatoria. Een studie naar de rechtsvorderlijke zijde van het eigendomsrecht* (diss. Leiden), Nijmegen: Wolf Legal Publishers 2005.

Fitting, *Sciens indebitum accipere*

Frédéric Fitting, *Sciens indebitum accipere. Étude de jurisprudence romaine classique* (diss. Lausanne), Lausanne: Imprimerie La Concorde 1926.

Frezza, *Garanzie II*

Paolo Frezza, *Le garanzie delle obbligazioni. Corso di Diritto Romano. Volume Secondo. Le Garanzie Reali*, Padua: Cedam 1963.

Fuchs, *Iusta causa traditionis*

Johannes Georg Fuchs, *Iusta causa traditionis in der Romanistischen Wissenschaft*, Basel: Helbing & Lichtenhahn 1952.

Girard/Senn, *Manuel élémentaire*

Paul Frédéric Girard/Félix Senn, *Manuel élémentaire de droit romain*, 8e druk, Parijs: Arthur Rousseau 1929.

Glück, XIII.1

Christian Friedrich Glück, *Ausführliche Erläuterung der Pandecten nach Hellfeld ein Commentar. Dreizehnten Theils erste Abtheilung*, Erlangen: Johann Jacob Palm 1811.

Gordon, *Essays Nicholas*

William M. Gordon, 'The Importance of the *iusta causa* of *traditio*,' in: Peter Birks (red.), *New Perspectives in the Roman Law of Property. Essays for Barry Nicholas*, Oxford: Clarendon Press 1989, p. 123–35; opgenomen in: *Roman Law, Scots Law and Legal History. Selected Essays*, Edinburgh University Press 2007, p. 70–83.

Guhl/Merz/Koller, *Obligationenrecht*

Zie 4. Duits en Zwitsers recht

Hähnchen, *Die causa condictionis*

Susanne Hähnchen, *Die causa condictionis. Ein Beitrag zum klassischen römischen Kondiktionenrecht* (diss. Freie Universität Berlin), Berlijn: Duncker & Humblot 2003.

Hähnchen, *SZ* 121

Susanne Hähnchen, 'Sab.-Ulp. D. 12,5,6 und die *condictio ex iniusta causa*,' *SZ* 121 (2004), p. 385–95.

Hallebeek, *AA* 55

Jan Hallebeek, 'Het causale en abstracte stelsel van eigendomsoverdracht,' *AA* 55 (2006), p. 174–81.

Harke, *IVRA* 54

Jan Dirk Harke, 'Das klassische römische Kondiktionensystem,' *IVRA* 54 (2003), p. 49–86.

Van Hattum, *Non bis in idem*

Wiene F. van Hattum, *Non bis in idem. De ontwikkeling van een beginsel* (diss. Groningen), Nijmegen: Wolf Legal Publishers 2012.

Haymann, *JhJb* 77

Franz Haymann, 'Zuwendung aus fremden Vermögen,' *JhJb* 77 / Zweite Folge 41 (1927), p. 188–296.

Haymann, *BIDR* 16-17

Franz Haymann, 'Grenzen zwischen Betrug und Diebstahl bei der Sachebergabe im römischen Recht,' *BIDR* 16–17 (1953), p. 1–45.

Hazewinkel-Suringa, *Mancipatio en traditio*

Derkje Hazewinkel-Suringa, *Mancipatio en traditio. Bijdrage tot de kennis van eigendomsoverdracht in het Romeinse recht* (diss. Amsterdam), Alphen aan den Rijn, N. Samsom 1931.

Hitzig, *RE*, s.v. 'Furtum'

Hermann Ferdinand Hitzig, s.v. 'Furtum,' in: Georg Wissowa & Wilhelm Kroll (red.), *Paulys Real-Encyclopädie der classischen Altertumswissenschaft. Dreizehnter Halbband* (VII, 1), Stuttgart: J.B. Metzlersche Buchhandlung 1910, k. 384–405.

Huvelin, *Furtum* I

Paul-Louis Huvelin, *Études sur le furtum dans le très ancien droit romain. I. Les Sources* (Annales de l'université de Lyon Nouvelle Serie. II. Droit, Lettres, Fascicule 29), Lyon & Parijs: A. Rey & Rousseau 1915.

Jansen, *GrOM* 23

Jelle E. Jansen, 'Enige opmerkingen en mededelingen over samenloop van verschillende vorderingen na diefstal,' *GrOM* 23 (2006), p. 95–111.

Jansen, *Bezit te kwader trouw*

Jelle E. Jansen, *Bezit te kwader trouw, verkrijgende en bevrijdende verjaring. Een leerstellige rechtsvergelijkende studie op historische grondslag* (diss. Groningen), Den Haag: Boom juridische uitgevers 2011.

Jansen, *Samenloop*

J.F.M. Jansen, 'Wanneer is er sprake van samenloop?,' in: I.S.J. Houben *et al.* (red.), *Samenloop*, Deventer: Kluwer 2007, p. 3–23.

Jonkers, *Onwettigheid*

Tobias Jonkers, *Over onwettigheid, onzedelijkheid en terugvordering. Een rechtshistorisch en rechtsvergelijkend onderzoek naar de toelaatbaarheid van vorderingen uit onverschuldigde betaling na de uitvoering van een nietige overeenkomst* (diss. Groningen), Boom juridisch 2017.

Kaden, *SZ* 71

Erich-Hans Kaden, 'Das Schrifttum der Jahre 1950–1953 zur römischen Bereicherungslehre,' *SZ* 71 (1954), p. 555–90.

Kaser, *Quanti ea res est*

Max Kaser, *Quanti ea res est. Studien zur Methode der Litisästimation im klassischen römischen Recht*, München: C.H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung 1935.

Kaser, *BIDR* 64

Max Kaser, 'Zur "Iusta Causa Traditionis",' *BIDR* 64 (1961), p. 61–97.

Kaser, *SZ* 78

Max Kaser, 'In bonis esse,' *SZ* 78 (1961), p. 173–220.

Kaser, *TvR* 29

Max Kaser, 'Das Geld im Römischen Sachenrecht,' *TvR* 29 (1961), p. 169–229.

Kaser, *SZ* 84

Max Kaser, 'Zum Formproblem der *litis contestatio*,' *SZ* 84 (1967), p. 1–46.

Kaser, *Fs. Felgentraeger*

Max Kaser, 'Zur Frage einer "condictio" aus gutgläubigem Erwerb oder gutgläubiger Leistung im römischen Recht,' in: Max Kaser *et al.* (red.), *Festschrift für Wilhelm Felgentraeger zum 70. Geburtstag. Im Namen von Freunden, Kollegen und Schülern überreicht*, Göttingen: O. Schwartz 1969, p. 277–94; opgenomen in: *Ausgewählte Schriften II*, Napels: Jovene 1976, p. 343–61.

Kaser, *RP I*

Max Kaser, *Das römische Privatrecht. Erster Abschnitt. Das altrömische, das vorklassische und klassische Recht*, 2^e druk, München: C.H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung 1971.

Kaser, *SAW* 277.5

Max Kaser, 'Zur Methodologie der römischen Rechtsquellenforschung,' in: *Sitzungsberichte der Österreichische Akademie der Wissenschaften. Philosophisch-historische Klasse 277.5* (1972), Wenen, Keulen & Graz: Hermann Böhlau Nachfolger 1972, p. 5–117.

Kaser, *RP II*

Max Kaser, *Das römische Privatrecht. Zweiter Abschnitt. Die nachklassischen Entwicklungen*, 2^e druk, München: C.H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung 1975.

Kaser, *AÖAW* 116

Max Kaser, 'Ein Jahrhundert Interpolationenforschung an den römischen Rechtsquellen,' *Anzeiger der Österreichischen Akademie der Wissenschaften. Philosophisch-historische Klasse* 116 (1979), p. 83–113; opgenomen in: *Römische Rechtsquellen und angewandte Juristenmethode*, Wenen, Keulen & Graz: Hermann Böhlau Nachfolger 1986, p. 112–54.

Kaser, *TvR* 47

Max Kaser, 'Studien zum römischen Pfandrecht II. Actio pignoratitia und actio fiduciae,' *TvR* 47 (1979), p. 195–234, 319–45.

Kaser, *Gedenkschrift Thomas*

Max Kaser, 'Divisio Obligationum,' in: P.G. Stein & A.D.E. Lewis (red.), *Studies in Memory of J.A.C. Thomas*, Londen: Sweet & Maxwell 1983, p. 73–86; opgenomen in: *Römische Rechtsquellen*, p. 155–72.

Kaser, *SZ* 105

Max Kaser, 'Altrömisches Eigentum und "usucapio",' *SZ* 105 (1988), p. 122–64.

Kaser/Hackl, *RZ*

Max Kaser/Karl Hackl, *Das römische Zivilprozessrecht*, 2^e druk, München: C.H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung 1996.

Kiefner, *SZ* 81

Hans Kiefner, 'Klassizität der 'probatio diabolica'?', *SZ* 81 (1964), p. 212–32.

Kipp, *RE*, s.v. 'Condictio'

Theodor Kipp, s.v. 'Condictio,' in: Georg Wissowa (red.), *Paulys Real-Encyclopädie der classischen Altertumswissenschaft. Siebenter Halbband (IV,1)*, Stuttgart: J.B. Metzlerscher Verlag 1900, k. 847–58.

Koschembahr-Lyskowski, *Condictio* II

Ignacy von Koschembahr-Lyskowski, *Die Condictio als Bereicherungsklage im klassischen römischen Recht. Zweiter Band*, Weimar: Hermann Böhlau Nachfolger 1907.

Kreller, SZ 62

Hans Kreller, 'Formula fiducia und Pfandedikt,' SZ 62 (1942), p. 143–208.

Kunkel, *Die Römischen Juristen*

Wolfgang Kunkel, *Die Römischen Juristen. Herkunft und soziale Stellung*, 2^e druk, Keulen, Weimar, Wenen: Böhlau 1967 (herdruk 2001).

Kunkel, SZ 86

Wolfgang Kunkel, 'Ernst Levy zum Gedächtnis,' SZ 86 (1969), p. XIII–XXXII.

Lenel, SZ 3; 4

Otto Lenel, 'Quellenforschungen in den Edictencommentaren,' SZ 3 (1882), p. 104–20; SZ 4 (1883), p. 112–25.

Lenel, *Pal.* I; II

Otto Lenel, *Palingenesia Iuris Civilis. Volumen Prius; Volumen Alterum*, Leipzig: Bernhard Tauchnitz 1889.

Lenel, *EP*

Otto Lenel, *Das Edictum Perpetuum. Ein Versuch zu seiner Wiederherstellung*, 3^e druk, Leipzig: Bernhard Tauchnitz 1927.

Levy, SZ 36

Ernst Levy, 'Zur Lehre von den sog. actiones arbitrarie,' SZ 36 (1915), p. 1–82.

Levy, *Konkurrenz* I

Ernst Levy, *Die Konkurrenz der Aktionen und Personen im klassischen römischen Recht. Erster Band*, Berlin: Franz Vahlen 1918.

Levy, SZ 42

Ernst Levy, 'Die Enteignung des Klägers im Formularprozeß,' SZ 42 (1921), p. 476–514.

Levy, *Konkurrenz* II

Ernst Levy, *Die Konkurrenz der Aktionen und Personen im klassischen römischen Recht. Zweiter Band, erste Hälfte*, Berlin: Franz Vahlen 1922.

Levy, SZ 43

Ernst Levy, 'Miscellen: Zu D. 6,1,63 und 70,' SZ 43 (1922), p. 530–35.

Levy, SZ 54

Ernst Levy, 'Neue Bruchstücke aus den Institutionen des Gaius,' SZ 54 (1934), p. 258–311.

Levy, *IVRA* 3

Ernst Levy, 'Beweislast im klassischen Recht,' *IVRA* 3 (1952), p. 155–79.

Levy, *Nachträge*

Ernst Levy, *Nachträge zur Konkurrenz der Aktionen und Personen*, Weimar: Hermann Böhlau Nachfolger 1962.

Liebs, SZ 84

Detlef Liebs, 'Die Herkunft der "Regel" bis de eadem re ne sit actio,' SZ 84 (1967), p. 104–32.

Liebs, SZ 86

Detlef Liebs, 'Die Klagenkonsumption des römischen Rechts,' SZ 86 (1969), p. 169–91.

Liebs, *Klagenkonkurrenz*

Detlef Liebs, *Die Klagenkonkurrenz im römischen Recht. Zur Geschichte der Scheidung von Schadenersatz und Privatstrafe*, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht 1972.

Liebs, *Essays Honoré*

Detlef Liebs, 'The History of the Roman *Condictio* up to Justinian,' in: Neil MacCormick & Peter Birks (red.), *The Legal Mind. Essays for Tony Honoré*, Oxford: Clarendon Press 1986, p. 163–83.

Lokin, *Fs. Ankum*

Jan H.A. Lokin, 'The End of an Epoch. Epilegomena to a century of interpolation criticism,' in: Robert Feenstra et al., *Collatio iuris romani. Études dédiées à Hans Ankum à l'occasion de son 65e anniversaire*, I, Amsterdam: J.C. Gieben 1995, p. 261–73.

Lokin & Zwolve, *Codificatiegeschiedenis*

Jan H.A. Lokin & Willem J. Zwolve, *Hoofdstukken uit de Europese codificatiegeschiedenis*, 4e druk, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2014.

Von Mayr, *Condictio*

Robert von Mayr, *Die Condictio des römischen Privatrechtes*, Leipzig: Duncker & Humblot 1900.

Von Mayr, *SZ 24; 25*

Robert von Mayr, 'Condictio incerti,' *SZ 24* (1903), p. 258–78; *SZ 25* (1904), p. 188–231.

Medicus, *Id quod interest*

Dieter Medicus, *Id quod interest. Studien zum römischen Recht des Schadenersatzes*, Keulen/Graz: Böhlau Verlag 1962.

Mitteis, *JhJb 39*

Ludwig Mitteis, 'Zur Lehre von der sog. *condictio generalis*,' *JhJb 39*/Zweite Folge 3 (1898), p. 153–73.

Müller-Ehlen, *Hereditatis Petitio*

Martina Müller-Ehlen, *Hereditatis Petitio. Studien zur Leistung auf fremde Schuld und zur Bereicherungshaftung in der römischen Erbschaftsklage*, Keulen, Weimar, Wenen: Böhlau 1998.

Noordraven, *Fiducia*

Gijsbert Noordraven, *De Fiducia in het Romeinse recht* (diss. Universiteit van Amsterdam), Deventer: Kluwer; Arnhem: Gouda Quint 1988.

Oertmann, *Fiducia*

Paul Oertmann, *Die Fiducia im römischen Privatrecht. Eine rechtsgeschichtliche Untersuchung*, Berlin: Verlag von J. Guttentag 1890.

d'Ors, *SDHI 19*

Álvaro d'Ors, 'Observaciones sobre el 'Edictum de rebus creditis,' *Studia et Documenta Historiae et Iuris 19* (1953), p. 134–201.

d'Ors, *RIDA 12*

Álvaro d'Ors, 'The "odium furum" of Gaius 4, 4,' *Revue Internationale des Droits de l'Antiquité* (3e Série) 12 (1965), p. 453–67.

Van Oven, *Leerboek*

Julius Christiaan van Oven, *Leerboek van Romeinsch privaatrecht*, 3e druk, Leiden: E.J. Brill 1948.

Van Oven, *TvR 22*

Julius Christiaan van Oven, 'La "forêt sauvage" de la *condictio classica*,' *TvR 22* (1954), p. 267–307.

- Partsch, SZ 32
Joseph Partsch, 'H.H. Pflüger, *Condictio und kein Ende*' (boekbespreking Pflüger, *Fs. Krüger*), SZ 32 (1911), p. 447–51.
- Pauw, SALJ 93
Pieter Pauw, 'Historical Notes on the Nature of de Condictio Furtiva,' *South African Law Journal* 93 (1976), p. 395–400.
- Pernice, *Labeo* II.2
Alfred Pernice, *Labeo. Römisches Privatrecht im ersten Jahrhunderte des Kaiserzeit. Zweiter Band. Abt. II*, Halle: Max Niemeyer 1900.
- Pernice, *Labeo* III.1
Alfred Pernice, *Labeo. Römisches Privatrecht im ersten Jahrhunderte des Kaiserzeit. Dritter Band. Erste Abteilung*, Halle: Verlag der Buchhandlung des Waisenhauses 1873.
- Peters, SZ 32
Hans Peters, 'Generelle und spezielle Aktionen,' SZ 32 (1911), p. 179–307.
- Pflüger, SZ 18
Heinrich Hackfeld Pflüger, 'Über die *condictio incerti*,' SZ 18 (1897), p. 75–113.
- Pflüger, *Ciceros Rede*
Heinrich Hackfeld Pflüger, *Ciceros Rede pro Q. Roscio Comoedo. Rechtlich beleuchtet und verwertet*, Leipzig: Duncker & Humblot 1904.
- Pflüger, *Fs. Krüger*
Heinrich Hackfeld Pflüger, 'Condictio und kein Ende. Eine Antikritik und auch eine Selbstkritik,' in: *Festgabe der Bonner Juristischen Fakultät für Paul Krüger zum Doktor-Jubiläum*, Berlin: Weidmannsche Buchhandlung 1911, p. 1–96.
- Pflüger, SZ 32
Heinrich Hackfeld Pflüger, 'Condictio ex iniusta causa,' SZ 32 (1911), p. 168–79.
- Pflüger, *Eigentum*
Heinrich Hackfeld Pflüger, *Zur Lehre vom Erwerbe des Eigentums nach römischem Recht*, München, Leipzig: Duncker & Humblot 1937.
- Pika, *Ex causa furtiva condicere*
Wolfram Pika, *Ex causa furtiva condicere im klassischen römischen Recht*, Berlin: Duncker & Humblot 1999.
- Prichard, *Fs. Arangio-Ruiz*
Alan M. Prichard, 'The Origin of the "Legis actio per conditionem",' in: *Syntheseleia Vincenzo Arangio-Ruiz I*, Napels: Editore Jovene 1964, p. 260–68.
- Renaud, *AcP* 29
Achilles Renaud, 'Zur Lehre von der Rückforderung einer irrtümlich bezahlten Nichtschuld, nach römischem Rechte, mit Rücksicht auf die neueren Gesetzgebungen,' *AcP* 29 (1846), p. 147–81, 428–54.
- Rudorff, *ZRG* 11
Adolf Friedrich Rudorff, 'Ueber die baetische Fiduciartafel,' *Zeitschrift für Rechtsgeschichte* 11 (1873), p. 52–107.
- Saccoccio, *Si certum petetur*
Antonio Saccoccio, *Si certum petetur. Dalla condictio dei veteres alle condictiones giustinianee*, Milaan: Dott. A. Giuffrè Editore 2002.

Santoro, *AUPA* 32

Raimondo Santoro, 'Studi sulla *condictio*,' *Annali del Seminario Giuridico dell'Università degli Studi di Palermo* 32 (1971), p. 181–512.

Savigny, *System* III; V; VI

Friedrich Carl von Savigny, *System des heutigen Römischen Rechts. Dritter Band; Fünfter Band; Sechster Band*, Berlin: Veit und Comp. 1840; 1841; 1847.

Scheltema, *Actiones arbitrariae*

Herman J. Scheltema, *Proeve eener theorie der actiones arbitrariae* (diss. Groningen), Groningen 1934.

Schloßmann, *SZ* 24

Alexander Schloßmann, 'Zur Geschichte des römischen Kaufes,' *SZ* 24 (1903), p. 152–93.

Schloßmann, *SZ* 29

Alexander Schloßmann, 'Über die angebliche technische Bedeutung von *dare* in der römischen Rechtssprache,' *SZ* 29 (1908), p. 288–309.

Schmitt, *Subsidiarität*

Rolf Schmitt, *Die Subsidiarität der Bereicherungsansprüche*, Bielefeld: Ernst und Werner Gieseking 1969.

Schulz, *CRL*

Fritz Schulz, *Classical Roman Law*, Oxford: Clarendon Press 1951.

Schwarz, *Condictio*

Fritz Schwarz, *Die Grundlage der condictio im klassischen römischen Recht*, Münster & Keulen: Böhlau-Verlag 1952.

Siber, *Passivlegitimation*

Heinrich Siber, *Die Passivlegitimation bei der Rei vindicatio als Beitrag zur Lehre von der Aktionenkonkurrenz*, Leipzig: A. Deichert'sche Verlagsbuchhandlung Nachf. (Georg Böhme) 1907.

Simonius, *Fs. Lewald*

August Simonius, 'Zur Frage einer einheitlichen "causa condictiois",' in: *Festschrift Hans Lewald bei Vollendung des vierzigsten Amtsjahres als ordentlicher Professor im Oktober 1953*, Basel: Verlag Helbing & Lichtenhahn 1953, p. 161–74.

Smith, *Unjustified Enrichment*

Lionel Smith, 'Property, Subsidiarity and Unjust Enrichment,' in: David Johnston & Reinhard Zimmermann (red.), *Unjustified Enrichment: Key Issues in Comparative Perspective*, Cambridge University Press 2002, p. 588–623.

Snijders, *Speculum Langemeijer*

Wouter Snijders, 'Samenloop van wetbepalingen in het nieuwe BW,' in: J.F. Glastra van Loon (red.), *Speculum Langemeijer*, Zwolle: W.E.J. Tjeenk Willink 1973, p. 453–71.

Stone, *SZ* 83

Roy Stone, 'Gaius noster and "Res nostra",' *SZ* 83 (1966), p. 357–65.

Sturm, *SZ* 124

Fritz Sturm, 'Antonio Saccoccio, *Si certum petetur*' (boekbespreking), *SZ* 124 (2007), p. 513–30.

Trampedach, *SZ* 17

Friedrich Trampedach, 'Die *condictio incerti*,' *SZ* 17 (1896), p. 97–154.

Valiño, *Fs. Miquel*

Alejandro Valiño, 'Exégesis de Pomp. 6 ad Sabinum D. 47.2.9.1: en torno a la consumición procesal de la *condictio* y de la *vindicatio rei*,' in: José L. Linares *et al.* (red.), *Liber amicorum Juan Miquel. Estudios romanísticos con motivo de su emeritazgo*, Barcelona: Universidad Pompeu Fabra 2006, p. 1009–26.

Vangerow, III

Karl Adolph von Vangerow, *Lehrbuch der Pandekten. Dritter Band*, 7e druk, Marburg & Leipzig: N.G. Erwert'sche Verlags-Buchhandlung 1876.

Visser, *Comparative Law*

Daniel Visser, 'Unjustified Enrichment in Comparative Perspective,' in: Mathias Reimann & Reinhard Zimmermann (red.), *The Oxford Handbook of Comparative Law*, Oxford University Press 2006, p. 969–1002.

Van Vliet, *ERPL* 11

Lars Peter Wunibald van Vliet, 'Tusta Causa Traditionis and its History in European Private Law,' *European Review of Private Law* 11 (2003-3), p. 342–78; dit artikel stemt grotendeels overeen met: *Transfer of movables in German, French, English and Dutch law* (diss. Maastricht), Nijmegen: Ars Aequi 2000, p. 169–99.

Vriesendorp, *RMTh* 1984

Reinout D. Vriesendorp, 'Revindicatie en actie uit onverschuldigde betaling,' *RMTh* 143 (1984-1), p. 4–20.

Wacke, *BIDR* 79

Andreas Wacke, 'Die Zahlung mit fremdem Geld. Zum Begriff des *pecuniam consumere*,' *BIDR* 79 (1976), p. 49–144.

Wacke, *Actiones suas praestare debet*

Jan Ulrich Wacke, *Actiones suas praestare debet. Die Last zur Klagenabtretung an den Ersatzpflichtigen und dessen Eigentumserwerb – Römischrechtliche Grundlagen des Zessionsregresses nach § 255 (1. Fall) BGB*, Berlin: Duncker & Humblot 2010.

Watson, *Obligations*

Alan Watson, *The Law of Obligations in de Later Roman Republic*, Oxford University Press 1965.

Wubbe, *Res aliena pignori data*

Felix B.J. Wubbe, *Res aliena pignori data. De verpanding van andermans zaak in het klassieke Romeinse recht* (diss. Leiden), Universitaire Pers Leiden 1960.

Wubbe, *SZ* 108

Felix B.J. Wubbe, 'Gijsbert Noordraven, *De fiducia in het Romeinse recht*' (boekbespreking), *SZ* 108 (1991), p. 515–23.

Yaron, *TvR* 35

Reuven Yaron, 'Reflections on Usucapio,' *TvR* 35 (1967), p. 191–229.

Zimmermann, *Obligations*

Reinhard Zimmermann, *The Law of Obligations. Roman Foundations of the Civilian Tradition*, Kaapstad: Juta and co 1990; Oxford University Press 1996.

Zwalve, *Denegatio actionis*

Willem J. Zwalve, *Proeve ener theorie der denegatio actionis. Een onderzoek naar de positie van de magistrat in het Romeinse burgerlijke procesrecht* (diss. Groningen), Deventer: Kluwer 1981.

Zwalve, *NTBR* 12

Willem J. Zwalve, 'Zaakwaarneming en ongerechtvaardigde verrijking,' *Nederlands Tijdschrift voor Burgerlijk Recht* 12 (1995-7), p. 157–63.

Zwalve, *GrOM* 13

Willem J. Zwalve, 'Revindicatie en conductie van geld,' *GrOM* 13 (1996), p. 83–97.

Zwalve, *Qui solvit alii*

Willem J. Zwalve, *Qui solvit alii. Beschouwingen over betaling aan inningsonbevoegden*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2000.

Zwalve, *GrOM* 22

Willem J. Zwalve, 'Tekst & Uitleg IX. C. 4,5,1,' *GrOM* 22 (2005), p. 101–14.

Zwalve, *GEPR*

Willem J. Zwalve, *Hoofdstukken uit de Geschiedenis van het Europese Privaatrecht. I. Inleiding en zakenrecht*, 3^e druk, Deventer: Kluwer 2006.

Zwalve, *Simplex et perpetuum*

Willem J. Zwalve, *Simplex et perpetuum. Beschouwingen over eigendom en tijd*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2006.

Zwalve, *Fs. Schrage*

Willem J. Zwalve, 'Zur Abtretung des Herausgabeanspruchs im mittelalterlichen gemeinen Recht,' in: Harry Dondorp et al. (red.), *Ius romanum-Ius commune-Ius hodiernum. Studies in Honour of Eltjo J.H. Schrage on the Occasion of his 65th birthday*, Amsterdam & Aalen: Scientia Verlag 2010, p. 441–50.

3. *Ius commune*

Boeren, *Catalogue*

Petrus Cornelis Boeren, *Catalogue des manuscrits des collections D'Ablaing et Meijers, Codices Manuscripti XII*, Leiden: Bibliotheca Universitatis Lugduni Batavorum 1970.

Bezemer, *Les répétitions*

Kees Bezemer, *Les répétitions de Jacques de Révigny. Recherches sur la répétition comme forme d'enseignement juridique et comme genre littéraire, suivies d'un inventaire des textes*, Leiden: Brill 1987.

Coing, *EP I*

Helmut Coing, *Handbuch der Quellen und Literatur der neueren Europäischen Privatrechtsgeschichte. Erster Band. Mittelalter (1100–1500). Die gelehrten Rechte und die Gesetzgebung*, München: C.H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung 1973.

Dawson, *Unjust Enrichment*

John P. Dawson, *Unjust Enrichment. A Comparative Analysis*, Boston: Little, Brown and Company 1951.

Dondorp & Schrage, *Levering krachtens geldige titel*

Zie 1. Inleiding, en 2. Romeins recht

Gordon, *Essays Nicholas*

Zie 1. Inleiding, en 2. Romeins recht

Hofmann, *Titulus und modus acquirendi*

Franz Hofmann, *Die Lehre vom titulus und modus acquirendi und von der iusta causa traditionis*, Wenen: Verlag der G.J. Manz'schen Buchhandlung 1873.

Kaser, *BIDR* 64

Zie 1. Inleiding, en 2. Romeins recht

Koschaker, *Europa en het Romeinse recht*

Paul Koschaker, *Europa en het Romeinse recht*, Nederlandse editie verzorgd door Theo Veen, 3^e druk, Deventer: W.E.J. Tjeenk Willink 2000; 1^e druk: *Europa und das römische Recht*, München: Biederstein Verlag 1947.

Kupisch, *Ungerechtfertigte Bereicherung*

Berthold Kupisch, *Ungerechtfertigte Bereicherung. Geschichtliche Entwicklungen*, Heidelberg: Decker & Müller 1987.

Landsberg, *Die Glosse des Accursius*

Ernst Landsberg, *Die Glosse des Accursius und ihre Lehre vom Eigenthum. Rechts- und dogmenschichtliche Untersuchung*, Leipzig: F.A. Brockhaus 1883.

Lange, *Die Glossatoren*

Hermann Lange, *Römisches Recht im Mittelalter. Band I. Die Glossatoren*, München: Beck 1997.

Lange & Kriechbaum, *Die Kommentatoren*

Hermann Lange & Maximiliane Kriechbaum, *Römisches Recht im Mittelalter. Band II. Die Kommentatoren*, München: Beck 2007.

Lokin & Zwalve, *Codificatiegeschiedenis*

Zie 1. Inleiding, en 2. Romeins recht

Meijers, *Études III*

Eduard Maurits Meijers, 'L'Université d'Orléans au XIIIe siècle'; opgenomen in: R. Feenstra & H.F.W.D. Fischer (red.), Meijers, *Études d'histoire du droit. Tome III. Le droit Romain au Moyen Âge*, Universitaire Pers Leiden 1959, p. 3–148.

Van Oven, *Praeadvies*

Zie 5. Frans en Nederlands recht

Ranieri, *TvR 38*

Filippo Ranieri, 'Brevi note sull'origine della nozione di negozio reale ed astratto,' *TvR 38* (1970), p. 315–42.

Ranieri, *Wissenschaft und Kodifikation*

Filippo Ranieri, 'Die Lehre der abstrakten Übereignung in der deutschen Zivilrechtswissenschaft des 19. Jahrhunderts,' in: Helmut Coing und Walter Wilhelm (red.), *Wissenschaft und Kodifikation des Privatrechts im 19. Jahrhundert. II. Die rechtliche Verselbständigung der Austauschverhältnisse vor dem Hintergrund der wirtschaftlichen Entwicklung und Doktrin*, Frankfurt a.M.: Vittorio Klostermann 1977, p. 90–111.

Schrage, *Utrumque ius*

Eltjo J.H. Schrage, m.m.v. J.H. Dondorp, *Utrumque ius. Een inleiding tot de studie van de bronnen van het middeleeuwse geleerde recht*, Amsterdam: VU Uitgeverij 1987.

Söllner, *SZ 77*

Alfred Söllner, 'Die causa im Konditionen- und Vertragsrecht des Mittelalters bei den Glossatoren, Kommentatoren und Kanonisten,' *SZ 77* (1960), p. 182–269.

Zimmermann, *Obligations*

Zie 1. Inleiding, en 2. Romeins recht

Zwalve, *GEPR*

Zie 1. Inleiding, en 2. Romeins recht

4. Duits en Zwitsers recht

Aebli, *Bereicherung*

Leo Aebli, *Die ungerechtfertigte Bereicherung nach schweizer. Obligationenrecht* (diss. Zürich), Aarau: H.R. Sauerländer & Co 1912.

Becker, *Obligationenrecht I*

H. Becker, *Obligationenrecht. I. Abteilung. Allgemeine Bestimmungen. Art. 1–183 (Berner Kommentar)*, Bern: Verlag von Stämpfli & Cie 1941.

Bolze, *AcP* 78; 79

Albert Bolze, 'Einige Quellenstellen zur Lehre von der Conditionen,' *AcP* 78 (1892), p. 422–60; *AcP* 79 (1892), p. 183–223.

Brandsma, *AA* 58

Frits Brandsma, 'De Historische School in het privaatrecht,' *AA* 58 (2009), p. 417–23.

Brinz, *Pandekten I*

Alois Brinz, *Lehrbuch der Pandekten. Erste Abtheilung*, Erlangen: Verlag von Andreas Deichert 1857.

Brinz, *Pandekten II.2*

Zie 1. Inleiding, en 2. Romeins recht

Bruns, *Das Recht des Besitzes*

Carl Georg Bruns, *Das Recht des Besitzes im Mittelalter und in der Gegenwart*, Tübingen: Verlag der H. Laupp'schen Buchhandlung 1848.

Bruns, *Die Besitzklagen*

Carl Georg Bruns, *Die Besitzklagen des römischen und heutigen Rechts*, Weimar: Hermann Böhlau 1874.

BSK. ORI

Heinrich Honsell, Nedim Peter Vogt & Wolfgang Wiegand (red.), *Basler Kommentar. Obligationenrecht I. Art. 1–529 OR*, 4e druk, Basel: Helbing Lichtenhahn Verlag 2011.

BSK. ZGB II

Heinrich Honsell, Nedim Peter Vogt & Thomas Geiser (red.), *Basler Kommentar. Zivilgesetzbuch II. Art. 457–977 ZGB. Art. 1–61 SchlT ZGB*, 3e druk, Basel: Helbing Lichtenhahn 2007.

Bussy, *Enrichissement*

André Bussy, *Étude sur les conditions générales de l'enrichissement illégitime en droit suisse* (diss. Lausanne), Lausanne: Imprimerie La Concorde 1922.

Carry, *Enrichissement*

Paul Carry, *Les conditions générales de l'action en enrichissement illégitime en droit suisse* (diss. Genève), Genève: Imprimerie Jent 1927.

Coing, *EP* III.2

Helmut Coing, *Handbuch der Quellen und Literatur der neueren Europäischen Privatrechtsgeschichte. Dritter Band. Das 19. Jahrhundert. Zweiter Teilband. Gesetzgebung zum allgemeinen Privatrecht und zum Verfahrensrecht*, München: C.H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung 1982.

Degenkolb, *AcP* 64

Heinrich Degenkolb, 'Karl Georg Bruns,' *AcP* 64 (1881), p. 432–79.

Dernburg, *AcP* 40

Heinrich Dernburg, 'Beitrag zur Lehre von der justa causa bei der Tradition,' *AcP* 40 (1857), p. 1–23.

Dernburg/Sokolowski, *Pandekten II*

Zie 1. Inleiding, en 2. Romeins recht

Drakidis, *RTD civ.* 59

Philippe Drakidis, 'La "subsidiarité", caractère spécifique et international de l'action d'enrichissement sans cause,' *Revue Trimestrielle de Droit Civil* 59 (1961), p. 577–615.

Eger, *ZSR* 33

Otto Eger, 'Kausale Tradition und Kondiktion im neuen schweizerischen Recht,' *Zeitschrift für Schweizerisches Recht* 55/Neue Folge 33 (1914), p. 334–56.

Gauch & Schluop, *Obligationenrecht I*

Peter Gauch & Walter R. Schluop/Jörg Schmid, *Schweizerisches Obligationenrecht. Allgemeiner Teil. Ohne ausservertragliches Haftpflichtrecht. Band I*, 9^e druk, Zürich: Schulthess 2008.

Glück, XIII.1

Zie 1. Inleiding, en 2. Romeins recht

Guhl/Merz/Koller, *Obligationenrecht*

Theo Guhl/Hans Merz & Max Kummer/Alfred Koller & Jean Nicolas Druey, *Das Schweizerische Obligationenrecht. Mit Einschluss des Handels- und Wertpapierrechts*, 8^e druk, Zürich: Schulthess Polygraphischer Verlag 1995.

Hafner, *Obligationenrecht*

H. Hafner/A. Goll, *Das Schweizerische Obligationenrecht mit Anmerkungen und Sachregister*, 2^e druk, Zürich, Orell Füssli 1905.

Keller & Schaufelberger, *Bereicherung*

Max Keller & Peter C. Schaufelberger, *Das Schweizerische Schuldrecht. Band III. Ungerechtfertigte Bereicherung*, 3^e druk, Basel & Frankfurt am Main: Helbing & Lichtenhahn 1990.

Klinkhammer, *Besitz*

Frank Klinkhammer, *Der Besitz als Gegenstand des Bereicherungsanspruchs*, Berlijn: Duncker & Humblot 1997.

Köbl, *EBV*

Ursula Köbl, *Das Eigentümer-Besitzer-Verhältnis im Anspruchssystem des BGB. Zugleich ein Beitrag zur Konkurrenzlehre* (diss. Erlangen/Neurenberg), Berlijn: Duncker und Humblot 1971.

Koller, *Obligationenrecht*

Alfred Koller, *Schweizerisches Obligationenrecht. Allgemeiner Teil. Handbuch des Schuldrechts ohne Deliktsrecht*, 3^e druk, Bern: Stämpfli Verlag AG 2009.

Kupisch, *Ungerechtfertigte Bereicherung*

Zie 3. *Ius commune*

Larenz/Canaris, *Schuldrecht II.2*

Karl Larenz/Claus-Wilhelm Canaris, *Lehrbuch des Schuldrechts. Zweiter Band. Besonderer Teil. 2. Halbband*, 13^e druk, München: C.H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung 1994.

Leemann, *Sachenrecht I*

Hans Leemann, *Sachenrecht. I. Abteilung. Art. 641–729*, Bern: Stämpfli & Cie 1911.

Lindenmann, 938 ZGB

Barbara Lindenmann, *Die Verantwortlichkeit des gutgläubigen Besitzers. Der Artikel 938 ZGB und dessen Anwendungsbereich* (diss. Bern), Bern: Editions Weblaw 2010.

Lokin & Zwälve, *Codificatiegeschiedenis*

Zie 1. Inleiding, en 2. Romeins recht

Mugdan, II

B. Mugdan (red.), *Die gesammten Materialien zum Bürgerlichen Gesetzbuch für das Deutsche Reich. II. Band. Recht der Schuldverhältnisse*, Berlin: R. v. Decker's Verlag 1899.

Mühl, AcP 176

Otto Mühl, 'Vindikation und Kondiktion,' *AcP* 176 (1976), p. 396–424.

Nietlispach, Gewinnherausgabe

Markus Nietlispach, *Zur Gewinnherausgabe im schweizerischen Privatrecht. Zugleich ein Beitrag zur Lehre von der ungerechtfertigten Bereicherung* (diss. Zürich), Bern: Verlag Stämpfli+ Cie Ag 1994.

Oser, Obligationenrecht

Hugo Oser, *Kommentar zum Schweizerischen Zivilgesetzbuch. Das Obligationenrecht. Bundesgesetz betreffend die Ergänzung des schweizerischen Zivilgesetzbuches vom 30. März 1911*, Zürich: Schultheß & Co 1915.

Oser & Schönenberger, Obligationenrecht

Hugo Oser & Wilhelm Schönenberger, *Kommentar zum Schweizerischen Zivilgesetzbuch. V. Band. Das Obligationenrecht. Bundesgesetz betreffend die Ergänzung des schweizerischen Zivilgesetzbuches vom 30. März 1911. Erster Halbband: Art. 1–183, 2^e druk*, Zürich: Schultheß & Co 1929.

Peter, Fs. Bader

Hans Peter, 'Vom Einfluß der deutschen Zivilrechtswissenschaft auf die Schweiz,' in: Ferdinand Elsener & W.H. Ruoff (red.), *Festschrift Karl Siegfried Bader*, Zürich: Verlag Schulthess & Co AG/Köln & Graz: Böhlau-Verlag 1965, p. 321–42.

Ranieri, Wissenschaft und Kodifikation

Zie 3. *Ius commune*

Reber & Hurni, Materialien II; III

Markus Reber & Christoph Hurni (red.), *Schweizerisches Zivilgesetzbuch. Materialien zum Zivilgesetzbuch. Band II. Die Erläuterungen von Eugen Huber: Text des Vorentwurfs von 1900; Band III. Protokolle der Verhandlungen der grossen Expertenkommission 1901–1903, redigierter Vorentwurf von 1903, Botschaft und Entwurf des Bundesrats von 1904*, Bern: Stämpfli Verlag AG 2007; 2013.

Reuter & Martinek, Ungerechtfertigte Bereicherung II

Dieter Reuter & Michael Martinek, *Ungerechtfertigte Bereicherung 2. Teilband, 2^e druk*, Tübingen: Mohr Siebeck 2016.

Savigny, System III; V

Zie 1. Inleiding, en 2. Romeins recht

Savigny, Obligationenrecht II

Friedrich Carl von Savigny, *Das Obligationenrecht als Theil des heutigen römischen Rechts II*, Berlin: Veit und Comp 1853.

Savigny/Rudorff, Das Recht des Besizes

Friedrich Carl von Savigny/Adolf Friedrich Rudorff, 7^e druk, *Das Recht des Besizes. Eine civilistische Abhandlung*, Wenen: Carl Gerold's Sohn 1865.

Schäfer, Bereicherungsrecht

Frank L. Schäfer, *Das Bereicherungsrecht in Europa. Einheits- und Trennungslehren im gemeinen, deutschen und englischen Recht*, Berlin: Duncker & Humblot 2001.

Schlechtriem, Restitution I; II

Peter Schlechtriem, *Restitution und Bereicherungsausgleich in Europa. Eine rechtsvergleichende Darstellung. Band 1; Band 2*, Tübingen: Mohr Siebeck 2000; 2001.

Schmitt, Subsidiarität

Zie 1. Inleiding, en 2. Romeins recht

Schneider & Fick, Obligationenrecht

Albert Schneider & Heinrich Fick/Friedrich Fick & Alfred von Morlot, *Das schweizerische Obligationenrecht vom 30. März 1911. Titel 1–22 mit leicht faßlichen Erläuterungen*, 4^e druk, Zürich: Schultheß & Co 1915.

Schwenzer, Obligationenrecht

Ingeborg Schwenzer, *Schweizerisches Obligationenrecht Allgemeiner Teil*, 6^e druk, Bern: Stämpfli Verlag 2012.

Staudinger/Lorenz, Ungerechtfertigte Bereicherung

Stephan Lorenz, *J. von Staudingers Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen. Buch 2. Recht der Schuldverhältnisse. §§ 812–822 (Ungerechtfertigte Bereicherung)*, Berlin: Sellier, De Gruyter 2007.

Strohal, LZ 3

Emil Strohal, 'Rechtsübertragung und Kausalgeschäft nach dem Schweizerischen Zivilgesetzbuch,' *Leipziger Zeitschrift für Handels-, Konkurs- und Versicherungsrecht* 3 (1909), k. 610–615.

Von Tuhr, ZSR 40

Andreas von Tuhr, 'Eigentumsübertragung nach schweizerischem Rechte,' *Zeitschrift für Schweizerisches Recht* 62/Neue Folge 40 (1921), p. 40–74.

Von Tuhr, I

Andreas von Tuhr, *Allgemeiner Teil des schweizerischen Obligationenrechts. I. Halbband*, Tübingen: Verlag von J.C.B. Mohr (Paul Siebeck) 1924.

Von Tuhr/Sieewart, I

Andreas Von Tuhr/Alfred Sieewart, *Allgemeiner Teil des Schweizerischen Obligationenrechts. Erster Halbband. Wesen und Inhalt der Obligation. Entstehung aus Vertrag, unerlaubter Handlung und ungerechtfertigter Bereicherung*, 2^e druk, Zürich: Polygraphischer Verlag AG 1942.

Von Tuhr/Peter, I

Andreas Von Tuhr/Hans Peter, *Allgemeiner Teil des Schweizerischen Obligationenrechts. Erster Band*, 3^e druk, Zürich: Schulthess Polygraphischer Verlag AG 1979.

Waltjen, AcP 175

Dagmar Waltjen, 'Das Eigentümer-Besitzer-Verhältnis und Ansprüche aus ungerechtfertigter Bereicherung,' *AcP* 175 (1975), p. 109–42.

Weiss & Wolfer, Sammlung III

Gottfried Weiss & Ernst Wolfer, *Sammlung eidgenössischer und kantonaler Entscheidungen zum schweizerischen Zivilgesetzbuch und Obligationenrecht sowie zu den zugehörigen Nebengesetzen, Verordnungen und internationalen Übereinkünften umfassend den Zeitraum 1922–1937. Band III. Sachenrecht, Anwendungs- und Einführungsbestimmungen*, Zürich: Schultheß & Co. A.-G. 1951.

Wenner, Bereicherung

Martin A. Wenner, *Die Voraussetzungen des Anspruches aus ungerechtfertigter Bereicherung unter besonderer Berücksichtigung des Problems der Subsidiarität. Erkenntnis-kritische Würdigung im Rahmen der schweizerischen Lehre und Rechtsprechung* (diss. Zürich), Zürich: Schulthess Polygraphischer Verlag AG 1977.

Wieland, Sachenrecht

Carl Wieland, *Kommentar zum schweizerischen Zivilgesetzbuch. Das Sachenrecht des schweizerischen Zivilgesetzbuchs*, Zürich: Schultheß 1909.

Windscheid/Kipp, I

Bernhard Windscheid/Theodor Kipp, *Lehrbuch des Pandektenrechts. Erster Band*, 9^e druk, Frankfurt am Main: Literarische Anstalt Rütten & Loening 1906.

Wittmann, *Bereicherung*

Johnny G. Wittmann, *Grundbedingungen der ungerechtfertigten Bereicherung im schweizerischen und französischen Recht* (diss. Zürich), Affoltern am Albis: J. Weiss 1943.

Von Wyss, *Motive*

Von Wyss, *Motive zu der auf Grund der Commissionsbeschlüsse vom September 1877 bearbeiteten neuen Redaktion des allgemeinen Theiles des Entwurfes zu einem schweizerischen Obligationenrechte*, Bern: R.F. Haller-Goldschach 1877.

Zimmermann, *The Law of Obligations*

Zie 1. Inleiding, en 2. Romeins recht

Zimmermann, *RLR 2*

Reinhard Zimmermann & Jacques du Plessis, 'Basic Features of the German Law of Enrichment,' *RLR 2* (1994), p. 14–43.

Zwalve, *GEPR*

Zie 1. Inleiding, en 2. Romeins recht

5. Frans en Nederlands recht

Arabeyre et al., *Dictionnaire*

Patrick Arabeyre, Jean-Louis Halpérin & Jacques Krynen (red.), *Dictionnaire historique des juristes français. (XIIe–XXe siècle)*, 2e druk, Parijs: Quadrige/PUF 2015.

Asser, *Nederlandsch Burgerlijk Wetboek*

Carel Asser, *Het Nederlandsch Burgerlijk Wetboek, vergeleken met het Wetboek Napoleon, 's-Gravenhage* / Amsterdam: De Gebroeders Van Cleef 1838.

Asser/Bartels & Van Mierlo, 3-IV

S.E. Bartels & A.I.M. van Mierlo, m.m.v. H.D. Ploeger, *Mr. C. Assers Handleiding tot de beoefening van het Nederlands burgerlijk recht. 3. Vermogensrecht algemeen. IV. Algemeen goederenrecht*, 16^e druk, Deventer: Kluwer 2013.

Asser/Bartels & Van Velten, 5

S.E. Bartels, & A.A. van Velten, *Mr. C. Asser's Handleiding tot de beoefening van het Nederlands burgerlijk recht. 5. Zakenrecht. Eigendom en beperkte rechten*, 16^e druk, Deventer: Wolters Kluwer 2017.

Asser/Hartkamp, III

Arthur S. Hartkamp, *Mr. C. Asser's Handleiding tot de beoefening van het Nederlands burgerlijk recht. Deel III. De verbintenis uit de wet volgens het nieuwe Burgerlijk Wetboek*, 7^e druk, Zwolle: W.E.J. Tjeenk Willink 1986.

Asser/Hartkamp & Sieburgh, 6-IV

Arthur S. Hartkamp & Carla H. Sieburgh, *Mr. C. Asser's Handleiding tot de beoefening van het Nederlands burgerlijk recht. 6. Verbintenissen. Deel IV. De verbintenis uit de wet*, 14^e druk, Deventer: Wolters Kluwer 2015.

Asser/Rutten, 3-II¹

L.E.H. Rutten, *Mr. C. Asser's Handleiding tot de beoefening van het Nederlands burgerlijk recht. Derde deel. Verbintenissenrecht. Tweede stuk. De overeenkomst en de verbintenis uit de wet. Tweede gedeelte (slot)*, 1^e druk, Zwolle: W.E.J. Tjeenk Willink 1954.

Asser/Rutten, 3-II³

L.E.H. Rutten, *Mr. C. Asser's Handleiding tot de beoefening van het Nederlands burgerlijk recht. Derde deel. Verbintenissenrecht. Tweede stuk. De overeenkomst en de verbintenis uit de wet*, 3^e druk, Zwolle: W.E.J. Tjeenk Willink 1968.

Asser/Scholten, II

Paul Scholten, m.m.v. G.J. Scholten, *Mr. C. Asser's Handleiding tot de beoefening van het Nederlands burgerlijk recht. Tweede deel. Zakenrecht*, 8e druk, Zwolle: N.V. Uitgevers-Maatschappij W.E.J. Tjeenk Willink 1945.

Aubry & Rau, VI⁴; VI⁵; VI⁷

Charles Aubry & Charles-Frédéric Rau, *Cours de droit civil français d'après la méthode de Zachariae. Tome sixième*, 4e druk, Parijs: Librairie Générale de Jurisprudence 1873; 5e druk (bewerkt door Étienne Martin), Parijs: Librairie Générale de Jurisprudence 1920; 7e druk (bewerkt door André Ponsard & Noël Dejean de la Batie), Parijs: Librairies techniques 1975.

Bartels, *Titel*

Steven Erik Bartels, *De titel van overdracht in driepartijenverhoudingen* (diss. Utrecht), Den Haag: Boom juridische uitgevers 2004.

Baudry-Lacantinerie & Barde, IV

Gabriel Baudry-Lacantinerie & Louis-Joseph Barde, *Traité théorique et pratique de droit civil. Des obligations. Tome quatrième*, 3e druk, Parijs: L. Larose & L. Tenin 1908.

Biegman-Hartogh, *Ongegronde verrijking*

Anita Maria Biegman-Hartogh, *Ongegronde verrijking* (diss. Leiden), Assen: Van Gorcum & Comp. N.V.-Dr. H. J. Prakke & H. M. G. Prakke 1971.

Bierens, *Revindicatoire aanspraken op giraal geld*

B. Bierens, *Revindicatoire aanspraken op giraal geld. Enkele beschouwingen over geld, vermogensovergang en verhaalsregulering in de context van het girale betalingsverkeer* (diss. Tilburg), Deventer: Kluwer 2009.

Bloembergen, *RMTh* 1972

A.R. Bloembergen, 'G. Hamaker, *De vordering uit onverschuldigde betaling naar Nederlands recht*' (boekbespreking), *RMTh* 131 (1972), p. 58–65.

Boukema, *Samenloop*

Zie 1. Inleiding, en 2. Romeins recht

Bregstein, *Ongegronde vermogensvermeerdering*

Marcel Henri Bregstein, *Ongegronde vermogensvermeerdering* (diss. Amsterdam), Amsterdam: Paris 1927.

Bregstein, *WPNR* 4043–46

Marcel Henri Bregstein, 'Ongegronde vermogensvermeerdering,' *WPNR* 4043 (1948), p. 239–42, 4044, p. 247–50, 4045, p. 255–58, 4046, p. 263–66.

Bregstein, *WPNR* 4300

Marcel Henri Bregstein, 'Het nieuwe B.W. Ongegronde verrijking,' *WPNR* 4300 (1953), p. 293–97.

Brunner, *Samenloop*

Zie 1. Inleiding, en 2. Romeins recht

Bussy, *Enrichissement*

Zie 4. Duits en Zwitsers recht

Coing, *SZ* 80

Helmut Coing, 'Zur Lehre von der ungerechtfertigten Bereicherung bei Accursius,' *SZ* 80 (1963), p. 396–99.

Damminga, *Ongerechtaardigde verrijking*

Stijn Reinold Damminga, *Ongerechtaardigde verrijking en onverschuldigde betaling als bronnen van verbintenissen* (diss. Nijmegen), Deventer: Kluwer 2014.

Demogue, *Traité des obligations* I-III

René Demogue, *Traité des obligations en général* I. *Sources des obligations (Suite)* III, Parijs: Librairie Arthur Rousseau 1923.

Demolombe, XV

Charles Demolombe, *Cours de Code civil. Tome Quinzième. Traité des engagements qui se forment sans convention*, Brussel: J. Stienon 1882.

Diephuis, VI; XI

Gerhardus Diephuis, *Het Nederlandsch Burgerlijk Regt. Zesde deel* (2e druk); *Elfde deel*, Groningen: J.B. Wolters 1886; 1888.

Douchy-Oudot: in *Rép civ. Dalloz*

Mélina Douchy-Oudot, 'Répétition de l'indu,' in: *Répertoire de Droit civil Dalloz*, Parijs: Dalloz 2004.

Duranton, XIII

Alexandre Duranton, *Cours de droit français suivant le Code civil. Tome treizième*, 4e druk, Parijs: G. Thorel/E. Guilbert 1844.

Feenstra, AÜHFD 29

Robert Feenstra, 'Die ungerechtfertigte Bereicherung in dogmengeschichtlicher Sicht,' *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 29 (1972), p. 289–305.

Feenstra, *Unjust Enrichment*

Robert Feenstra, 'Grotius' Doctrine of Unjust Enrichment as a Source of Obligation: its Origin and its Influence in Roman-Dutch Law,' in: Eltjo J.H. Schrage (red.), *Unjust Enrichment. The Comparative Legal History of the Law of Restitution*, Berlijn: Duncker & Humblot 1995, p. 197–236.

Florijn, *Burgerlijk Wetboek*

E.O.H.P. Florijn, *Ontstaan en ontwikkeling van het nieuwe Burgerlijk Wetboek* (diss. Maastricht), Universitaire Pers Maastricht 1994.

Gerdes, *Derdenverrijking*

Daniel Gerdes, *Derdenverrijking* (diss. Groningen), Deventer: Kluwer 2005.

Gretton, *Unjustified Enrichment*

George Gretton, 'Proprietary issues,' in: David Johnston & Reinhard Zimmermann (red.), *Unjustified Enrichment: Key Issues in Comparative Perspective*, Cambridge University Press 2002, p. 571–87.

Hallebeek, *Unjust Enrichment*

Jan Hallebeek, 'Developments in Mediaeval Roman Law,' in: Eltjo J.H. Schrage (red.), *Unjust Enrichment. The Comparative Legal History of the Law of Restitution*, Berlijn: Duncker & Humblot 1995, p. 59–120.

Hallebeek, *RLR* 10

Jan Hallebeek, 'Unjust Enrichment as a Source of Obligation: The Genesis of a Legal Concept in the European *Ius Commune*,' *RLR* 10 (2002), p. 92–99.

Hamaker, *Onverschuldigde betaling*

Gerard Hamaker, *De vordering uit onverschuldigde betaling naar Nederlands recht* (diss. Universiteit van Amsterdam), Deventer: Kluwer 1971.

Hartkamp, *WPNR* 6440–41

Arthur S. Hartkamp, 'Ongerechtvaardigde verrijking naast overeenkomst en onrechtmatige daad,' *WPNR* 6440 (2001), p. 311–18, 6441, p. 327–34.

Hofmann, *Zakenrecht*

L.C. Hofmann, *Het Nederlandsch zakenrecht*, Groningen: J.B. Wolters 1944.

Hofmann/Drion & Wiersma, II

L.C. Hofmann/H. Drion & K. Wiersma, *Het Nederlands verbintenissenrecht. De algemene leer der verbintenissen. Tweede gedeelte (artt. 1388–1492 B.W.)*, 8^e druk, Groningen: J.B. Wolters 1959.

Jansen, SZ 120

Nils Jansen, 'Die Korrektur grundloser Vermögensverschiebungen als Restitution. Zur Lehre von der ungerechtfertigten Bereicherung,' *SZ* 120 (2003), p. 106–62.

Jansen, *RMTh* 2018

Jelle E. Jansen, 'Schadevergoeding uit onrechtmatige daad na verkrijging door artikel 3:105 BW,' *RMTh* 179 (2018), p. 3–11.

Jonkers, *Onwettigheid*

Zie 1. Inleiding, en 2. Romeins recht

Koolhoven, *Niederländisches Bereicherungsrecht*

Rosalie Koolhoven, *Niederländisches Bereicherungsrecht* (diss. Osnabrück), Göttingen: V&R Uni-press/Bonn University Press 2011.

Land, IV

N.K.F. Land/W.H. de Savornin Lohman, *Verklaring van het Burgerlijk Wetboek. Vierde Deel. Boek III, Titel 1–4*, 2e druk, Haarlem: De erven F. Bohn 1907.

Larombière, VII

M.L. Larombière, *Théorie et pratique des obligations ou commentaire des titres III et IV, livre III du Code civil. Tome septième. Articles 1349 à 1386*, Parijs: A. Durand et Pedone Lauriel/G. Pedone-Lauriel 1885.

Linssen, *Voordeelsafgifte*

J.G.A. Linssen, *Voordeelsafgifte en ongerechtvaardigde verkrijging. Een rechtsvergelijkende beschouwing* (diss. Tilburg), Den Haag: Boom juridische uitgevers 2001.

Lokin, *Diephuis & Opzoomer*

Jan H.A. Lokin, 'De taak van de rechtswetenschap volgens Diephuis en Opzoomer,' in: *Jubileumuitgave Groninger Opmerkingen en Mededelingen. G. Diephuis. C.W. Opzoomer. 1892–1992*, Groningen: Het Groningsch Rechtshistorisch Fonds 1992, p. 25–43.

Marcadé, IV

Victor-Napoléon Marcadé, *Cours élémentaire de droit civil français ou explication théorique et pratique du code civil. Tome quatrième*, 4e druk, Parijs: Librairie de jurisprudence de Cotillon 1850.

Mazeaud & Chabas, II-1; II-2

Henri & Léon Mazeaud, Jean Mazeaud & François Chabas, *Leçons de droit civil. Tome II. Premier volume. Obligations. Théorie générale; Tome II. Deuxième volume. Biens. Droit de propriété et ses démembrements*, 9e druk; 8e druk, Parijs: Montchrestien 1998; 1994.

Meijers, *WPNR* 2452–56

Eduard Maurits Meijers, 'Levering en rechtstitel,' *WPNR* 2452–56 (1916–17); opgenomen: in *VPO* II, p. 80–104.

Meijers, *WPNR* 2513

Eduard Maurits Meijers, 'Noot onder HR 17 april 1917,' *WPNR* 2513 (1918), p. 96–100.

Meijers, *WPNR* 2535

Eduard Maurits Meijers, 'J.C.J. Waldorp, De onverschuldigde betaling en de verkrijging van eigendom' (naschrift), *WPNR* 2535 (1918), p. 349.

Meijers, WPNR 2853

Eduard Maurits Meijers, 'Levering en onderliggende rechtsverhouding (causa),' WPNR 2853 (1924); opgenomen in: VPO II, p. 131–37.

Meijers, WPNR 4187

Eduard Maurits Meijers, 'Het arrest van de Hoge Raad van 5 mei 1950 betreffende de eigendom van roerend goed,' WPNR 4187 (1951); opgenomen in: VPO II, p. 169–177.

Meijers, VPO II

Eduard Maurits Meijers, *Verzamelde privaatrechtelijke opstellen. Tweede deel. Zakenrecht. Bewijsrecht en procesrecht. Internationaal procesrecht*, Universitaire Pers Leiden 1955.

Nieuwenhuis, *Hoofdstukken vermogensrecht*

Hans Nieuwenhuis, *Hoofdstukken vermogensrecht*, 8^e druk, Deventer: Kluwer 2006.

Opzoomer, VI

C.W. Opzoomer, *Het Burgerlijke Wetboek verklaard. Zesde deel. Art. 1349–1416*, Amsterdam: J.H. Gebhard & Comp. 1891.

Van Oven, *Praeadvies*

Julius Christiaan van Oven, *Praeadvies over causa en levering*, Den Haag: Belinfante 1924.

Van Oven, WPNR 3328–32

Julius Christiaan van Oven, 'De *condictio ob turpem causam* in het Nederlandsche recht,' WPNR 3328 (1933), p. 427–29, 3329, p. 435–38, 3330, p. 443–45, 3331, p. 451–53, 3332, p. 463–66.

Van Oven, NJB 15

Julius Christiaan van Oven, 'De nieuwe rechtspraak over causa en levering,' *Nederlands Juristenblad* 15 (1940), p. 437–43, 453–59.

Van Oven, WPNR 4672–74

Julius Christiaan van Oven, 'De verbintenis uit baattrekking,' WPNR 4672 (1961), p. 165–68, 4673, p. 177–80, 4674, p. 189–93.

De Page, III

Henri De Page, *Traité élémentaire de droit civil Belge. Principes – Doctrine – Jurisprudence. Tome troisième. Les obligations (Seconde partie)*, 3e druk, Brussel: Émile Bruylant 1967.

Pekelharing, *Terugvordering*

Cornelis Johannes Pekelharing, *Terugvordering van vermogensvermeerdering zonder oorzaak* (diss. Utrecht), Utrecht: Van Boekhoven 1897.

PG Boek 3; Boek 6

C.J. van Zeben, J.W. du Pon en M.M. Olthof (red.), *Parlementaire geschiedenis van het Nieuw Burgerlijk Wetboek. Boek 3. Vermogensrecht in het algemeen; Boek 6. Algemeen gedeelte van het verbintenissenrecht*, Deventer: Kluwer 1981.

De Pinto, II¹

Abraham de Pinto, *Handleiding tot het Burgerlijk Wetboek. Tweede Gedeelte. Aanteekeningen. Tweede stuk*, Den Haag: Belinfante 1838.

De Pinto/Teixeira de Mattos, II⁶

Abraham de Pinto/Abraham Teixeira de Mattos, *Handleiding tot het Burgerlijk Wetboek. Tweede Gedeelte. Aanteekeningen*, 6^e druk, Zwolle: W.E.J. Tjeenk Willink 1885.

Pitlo, *Verbintenissenrecht*

A. Pitlo, *Het verbintenissenrecht naar het Nederlands Burgerlijk Wetboek*, Haarlem: H.D. Tjeenk Willink & Zoon N.V. 1964.

Planiol & Ripert, VII

Marcel Planiol & Georges Ripert/Paul Esmein, Jean Radouant & Gabriel Gabolde, *Traité Pratique de droit civil Français. Tome VII. Obligations. Deuxième partie*, Parijs: Librairie générale de droit et de jurisprudence R. Pichon et R. Durand-Auzias 1954.

Polak/Pannevis, *Insolventierecht*

Nico Jacob Polak/Marinus Pannevis, *Insolventierecht*, 14e druk, Deventer: Wolters Kluwer 2017.

Ranieri, *Wissenschaft und Kodifikation*

Zie 3. *Ius commune*

Ripert & Boulanger, II

Georges Ripert & Jean Boulanger, *Traité de droit civil d'après le traité de Planiol. Tome II. Obligations: contrat – responsabilité. Droits réels: biens – propriété*, Parijs: Librairie Générale de droit et de jurisprudence 1957.

Salomons, *2014 tot 1950*

A.F. Salomons, *2014 tot 1950* (diss. Universiteit van Amsterdam), Amsterdam 1997.

Scheltema, *Onverschuldigde betaling*

Martijn Willem Scheltema, *Onverschuldigde betaling* (diss. Leiden), Deventer: Kluwer 1997.

Schoordijk, *Verbintenissenrecht*

H.C.F. Schoordijk, *Het algemeen gedeelte van het verbintenissenrecht naar het Nieuw Burgerlijk Wetboek*, Deventer: Kluwer 1979.

Schrage, *Verbintenissen uit andere bron*

Eltjo J.H. Schrage, *Verbintenissen uit andere bron dan onrechtmatige daad of overeenkomst* (Monografieën BW B53), 3^e druk, Deventer: Kluwer 2017.

Smith, *Ambtshalve aanvullen van rechtsgronden*

Carel E. Smith, *Ambtshalve aanvullen van rechtsgronden*, Nijmegen: Ars Aequi 2004.

Snijders, *Speculum Langemeijer*

Zie 1. Inleiding, en 2. Romeins recht

Suijling, *Themis 76*

Johannes Philippus Suijling, 'G. Scholten, Wanprestatie als ontbindende voorwaarde bij wederkerige overeenkomsten' (boekbespreking), *Themis 76* (1915), p. 618–34.

Suijling, V

Johannes Philippus Suijling, *Inleiding tot het burgerlijk recht. Vijfde stuk. Zakenrecht*, Haarlem: De erven F. Bohn N.V. 1940.

Sütő, *Nieuw Vermogensrecht*

Viola J. Sütő, *Nieuw Vermogensrecht en rechtsvergelijking. Reconstructie van een wetgevingsproces (1947–1961)* (diss. Leiden), Boom Juridische uitgevers 2004.

Terré & Simler, *Les biens*

François Terré & Philippe Simler, *Droit civil. Les biens*, 9e druk, Parijs: Dalloz 2014.

Toullier, XI

Charles-Bonaventure Marie Toullier, *Le droit civil français, suivant l'ordre du code, ouvrage dans lequel on a taché de réunir la théorie à la pratique. Tome onzième*, 6e druk, Brussel: Aug. Wahlen et comp 1824.

Von Tuhr/Sieglwart, I; Von Tuhr/Peter, I

Zie 4. Duits en Zwitsers recht

Verhagen, RLR 12

H.L.E. Verhagen, 'Absence of basis and unjustified enrichment in Dutch law. The *condictio indebiti* as an enrichment action,' RLR 12 (2004), p. 132–50.

Van Vliet, *Transfer of movables*

Lars Peter Wunibald van Vliet, *Transfer of movables in German, French, English and Dutch law* (diss. Maastricht), Nijmegen: Ars Aequi 2000.

Völlmar, III

H.F.A. Völlmar, *Nederlands burgerlijk recht. Handleiding voor studie en praktijk. Derde deel: Verbintenis- en bewijsrecht*, Zwolle: W.E.J. Tjeenk Willink 1952.

Voorduyn, V

Justinus Cornelis Voorduyn, *Geschiedenis en beginselen der Nederlandsche wetboeken volgens de beraadslagingen deswege gehouden bij de Tweede Kamer der Staten-Generaal uit oorspronkelijke, grotendeels onuitgegeven staatsstukken opgemaakt en aan den Koning opgedragen. V. Deel. Burgerlijk wetboek. Art. 1269–2030*, Utrecht: Robert Natan 1838.

Vriesendorp, *Ambtshalve aanvullen van rechtsgronden*

J.J. Vriesendorp, *Ambtshalve aanvullen van rechtsgronden in het burgerlijk geding* (diss. Leiden), Zwolle: Tjeenk Willink 1970.

Vriesendorp, *RMTh* 1984

Zie 1. Inleiding, en 2. Romeins recht

Waldorp, *WPNR* 2535

J.C.J. Waldorp, 'De onverschuldigde betaling en de verkrijging van eigendom,' *WPNR* 2535 (1918), p. 347–48.

Wessels, *Insolventierecht* II

Bob Wessels, *Wessels Insolventierecht. Deel II. Gevolgen van de faillietverklaring (1)*, 4^e druk, Deventer: Wolters Kluwer 2016.

Wissink, *Preadvies*

M.H. Wissink, 'De emancipatie van artikel 6:212 BW. Enige beschouwingen over plaats en taak van ongerechtvaardigde verrijking,' in: W.H. van Boom & M.H. Wissink, *Aspecten van ongerechtvaardigde verrijking. Preadviezen voor de Vereniging voor Burgerlijk Recht*, Kluwer 2002, p. 1–70.

Wttewaall, *WPNR* 2482

G. Wttewaall, 'De Hooge Raad twee keer in de knel,' *WPNR* 2482 (1917), p. 341–44.

Zachariæ/Aubry & Rau, II²

C.S. Zachariæ/Aubry & Rau, *Cours de droit civil français. Tome second*, 2^e druk, Brussel: Meline, cans et comp. 1850.

Zachariä II²; II³; II⁴; Zachariä/Anschütz II⁵; Zachariä/Anschütz III⁵

Karl Salomo Zachariä, *Handbuch des Französischen Civilrechts. Zweyter Band*, 2^e druk, Heidelberg: Mohr und Zimmer 1811; 3^e druk, Heidelberg: J.C.B. Mohr 1827; 4^e druk, Heidelberg: J.C.B. Mohr 1837; *Zweiter Band/Dritter Band*, 5^e druk (bewerkt door August Anschütz), Heidelberg: Ernst Mohr 1853.

Zimmermann, *Obligations*

Zie 1. Inleiding, en 2. Romeins recht

Zimmermann, *OJLS* 15

Reinhard Zimmermann, 'Unjustified Enrichment: The Modern Civilian Approach,' *Oxford Journal of Legal Studies* 15-3 (1995), p. 403–29.

Zwalve, *WPNR* 6365

Willem J. Zwalve, 'HR 21 mei 1999 ('Bahceci'), RvdW Nr 79C. (De Hoge Raad doet een eenvoudige uitspraak in een eenvoudige zaak),' *WPNR* 6365 (1999), p. 547–48.

Zwalve, *Diephuis & Opzoomer*

Willem J. Zwalve, 'Over oorzaak en titel bij Diephuis en Opzoomer,' in: *Jubileumuitgave Groninger Opmerkingen en Mededelingen. G. Diephuis. C.W. Opzoomer. 1892–1992*, Groningen: Het Groningsch Rechtshistorisch Fonds 1992.

Zwalve, *GrOM* 13

Zie 1. Inleiding, en 2. Romeins recht

Zwalve, *GEPR*

Zie 1. Inleiding, en 2. Romeins recht

Zwalve, *Qui solvit alii*

Zie 1. Inleiding, en 2. Romeins recht

Zwalve, *VrA* 6

Willem J. Zwalve, 'Het Wetboek Napoleon, ingerigt voor het Koninkrijk Holland en een kenmerkend onuitroeibaar misverstand,' *Vermogensrechtelijke Analyses* 6 (2009), p. 3–11.

Zweigert & Kötz, *Rechtsvergleichung*

Konrad Zweigert & Hein Kötz, *Einführung in die Rechtsvergleichung auf dem Gebiete des Privatrechts*, 3^e druk, Tübingen: J.C.B. Mohr (Paul Siebeck) 1996.

Bronnenregister

Op de vetgedrukte paginanummers wordt de aangehaalde tekst volledig geciteerd. Verwezen wordt naar de paginanummers en de nummers van de relevante voetnoten.

LITERAIRE BRONNEN

Cicero, *De officiis*, 3,58-60 | 16⁴⁴
Cicero, *Pro Q. Roscio comoedo*, 4,10 | 16⁴¹
Cicero, *Pro Q. Roscio comoedo*, 4,11 | 16^{40, 41}
Cicero, *Pro Q. Roscio comoedo*, 5,14 | 16⁴⁵, 28
Gellius, *Noctes Atticae*, 11,18,13 | 82³⁹⁶
Quintilianus, *Declamationes minores*, 266 | 43²¹⁰
Quintilianus, *Institutio oratoria*, 7,6,4 | 43²¹⁰

PRE-JUSTINIAANSE BRONNEN

Instituten van Gaius

2,45 | 33¹⁴⁸
2,50 | 89⁴⁴⁴
2,79 | 33¹⁴⁷, 105⁴¹
2,82 | 20⁷², 22^{86, 87}
3,21 | 18⁵⁴
3,88 | 49²³⁹
3,89 | 18⁵⁵
3,90 | 17⁴⁷, 81³⁹⁴
3,91 | 17⁴⁸, 86⁴²⁰, 170¹⁰, 185⁸⁴, 196¹⁴³
3,128 | 18⁵⁴
3,135 | 18⁵⁶
3,137 | 18⁵⁶
3,180 | 44²¹⁵
3,181 | 44²¹⁶
4,2 | 14²⁷, 23¹⁰⁰
4,3 | 14²⁸, 23¹⁰⁰
4,4 | 20⁷³, 23, 24¹⁰¹, 27¹¹⁵, 29, 157⁹¹
4,5 | 14^{29, 30}
4,6 | 31¹³⁴
4,8 | 31¹³⁵, 46²²⁶
4,13 | 12¹⁹
4,17a | 11¹¹
4,17b | 11^{9, 14}
4,18 | 11¹⁵, 12¹⁶, 15³⁷
4,19 | 11¹³
4,33 | 12¹⁷, 15³⁷

4,41 | 10⁵, 13²¹, 15³⁴, 21⁸²
 4,48 | 25¹⁰⁴
 4,50 | 13²¹
 4,53 | 16⁴¹
 4,78 | 68³²⁴
 4,92 | 10⁵, 40¹⁸⁴
 4,104 | 44²¹⁴
 4,106 | 44²¹⁹
 4,107 | 44^{216, 219}, 50²⁴⁴, 62³⁰²
 4,112 | 33¹⁵⁰
 4,119 | 16⁴²
 4,163 | 60²⁹³
 4,173 | 59²⁸⁸

CURPUS IURIS CIVILIS

Constituties

const. 'Deo auctore'

7 | 8³⁰

9 | 8³⁰

const. 'Tanta'

10 | 8^{29, 30}

14 | 8³⁰

15 | 97²

Digesten

3,5,2 | 53²⁵⁵

3,5,5,11 | 52²⁵⁴

6,1,13 | 62³⁰¹

6,1,20 | 36¹⁷⁰

6,1,36,1 | 35¹⁶⁰

6,1,46 | 63³⁰⁵⁻³⁰⁶

6,1,63 | 74³⁵³

6,1,68 | 61²⁹⁸

6,2,7,1 | 63^{307, 309}

7,5,2 *pr.* | 26¹⁰⁹

7,5,2,1 | 26¹⁰⁸

7,5,5,1 | 26^{107, 110}

7,9,1 | 26¹¹¹

7,9,7 *pr.* | 26¹¹²

7,9,12 | 25¹⁰⁶, 26, 77, 83, 87, 99, 104–105, 113, 122, 126, 134, 141, 154, 158

9,2,2 *pr.* | 38¹⁷⁶

9,2,11 | 35¹⁶²

9,2,27,5 | 35¹⁶¹

10,4,1 | 33¹⁴⁹

11,3,11,2 | 32¹⁴¹

12,1 (titel) | 12¹⁸, 78³⁷³

12,1,1,1 | 79³⁷⁶

12,1,4,1 | 59²⁸³, 76–81, 105–107, 123, 128–29, 133–34

12,1,4,2 | 76, 78³⁷², 105

12,1,6 | 20⁷⁵, 103

12,1,9 *pr.* | 20⁷⁴, 102–103, 124–25, 127–28

- 12,1,9,1 | 51²⁴⁸
 12,1,11,2 | 22⁸⁹
 12,1,12 | 22⁹¹
 12,1,13 *pr.* | 22⁹²
 12,1,18 *pr.* | 41¹⁹⁴, 86–7, 135, 204
 12,1,19,1 | 20⁷¹, 22, 69³³¹
 12,1,23 | 23⁹⁵
 12,1,24 | 18⁵³
 12,2,13,2 | 33¹⁵¹
 12,3,8 | 61²⁹⁷
 12,4 (titel) | 19⁶⁰
 12,4,15 | 32¹⁴⁴, 131, 137
 12,5 (titel) | 19⁶¹
 12,6 (titel) | 19⁶²
 12,6,1 *pr.* | 84
 12,6,1,1 | 84
 12,6,7 | 23⁹⁹
 12,6,14 | 46²²⁹
 12,6,15 *pr.* | 91⁴⁵¹
 12,6,15,1 | 30¹³⁰, 74³⁵⁵, 88–94, 98⁹, 102²³, 105, 109⁵⁷, 110, 123, 132–33, 137, 155, 163, 208, 220, 231, 248–49, 255
 12,6,22 *pr.* | 124–25
 12,6,26,4 | 88
 12,6,26,12 | 191¹¹⁸
 12,6,29 | 22, 73³⁵¹, 87⁴²⁹
 12,6,33 | 110, 157⁹³, 173²⁷
 12,6,53 | 22⁸⁹
 12,6,65,9 | 52, 185⁸⁵
 12,6,66 | 46²³¹
 12,7 (titel) | 19⁶³
 12,7,1 *pr.* | 115⁸³
 12,7,1,3 | 69³³¹
 12,7,2 | 66³¹⁵, 93⁴⁶⁴, 193¹²⁷, 244³⁶⁸
 12,7,3 | 21⁷⁸
 13,1 (titel) | 19⁶⁴
 13,1,1 | 18⁵⁷, 41, 56²⁷⁰, 83, 104, 120
 13,1,3 | 36
 13,1,4 | 69
 13,1,5 | 33¹⁵¹
 13,1,7 *pr.* | 31–32, 56²⁶⁷
 13,1,7,1 | 31–32, 46²²⁶
 13,1,7,2 | 32¹⁴⁴, 33¹⁵¹, 42²⁰²
 13,1,8,1 | 32¹⁴⁵, 35¹⁶⁵, 37, 39¹⁸¹, 245³⁷⁵
 13,1,9 | 33¹⁵², 69³³¹
 13,1,10,2 | 42²⁰⁴, 63³⁰⁴
 13,1,12 *pr.* | 42²⁰²
 13,1,12,2 | 42²⁰¹, 131¹⁴¹
 13,1,15 | 69³²⁹
 13,1,16 | 77³⁶³, 78³⁷⁴
 13,1,18 | 7²³, 51²⁵⁰, 55–57, 71³³⁶, 83⁴⁰⁶, 84⁴¹³, 108⁵⁰, 171¹⁵
 13,1,20 | 28¹²¹, 32¹⁴⁴, 35¹⁶⁵, 42²⁰²
 13,2 (titel) | 19⁶⁵
 13,3 (titel) | 19⁶⁶
 13,3,1 *pr.* | 12¹⁸, 13²², 20⁷⁵, 102²⁸, 111–13, 126¹²⁴, 129
 13,3,1,1 | 27¹¹³, 105, 107⁴⁸, 110–12, 127¹²⁷, 130–34, 136
 13,3,2 | 82, 83, 105–12, 134

13,3,3 | 34¹⁵⁷, 35¹⁶⁴, 37
13,3,4 | 35¹⁵⁹
13,6,1,1 | 19⁶⁷
13,6,3,2 | 34¹⁵⁷
13,6,14 | 78
13,6,16 | 120, 121¹⁰⁷
16,3 (titel) | 78³⁷³
16,3,13,1 | 78³⁶⁷
18,1,29 | 68–70
18,1,35,4 | 74³⁵³
19,1,11,6 | 80³⁸⁵
19,1,30 *pr.* | 68³²², 69³³¹
21,2,3 | 68³²²
22,3,2 | 40¹⁸⁵
22,6,9 *pr.* | 73³⁴⁵
24,1,1 | 72³⁴⁰
24,1,3,10 | 72³⁴¹
24,1,5,18 | 73, 221²⁵⁹
24,1,39 | 72³⁴³
24,3,49,1 | 81³⁸⁹
25,2,1 | 73³⁴⁷
25,2,8,1 | 58²⁸²
25,2,22 *pr.* | 63^{307, 309}
25,2,24 | 73³⁴⁹, 87⁴³³
25,2,25 | 73³⁴⁸
27,3,3 | 55²⁶⁴
39,2,9,1 | 76³⁵⁹
39,2,9,2 | 60²⁹³
39,5,1 | 125¹²², 128, 135
39,6,13 *pr.* | 91, 155⁸³
39,6,29 | 135¹⁵²
41,1,10,1 | 36¹⁶⁹
41,1,31 *pr.* | 85, 99¹², 100, 135¹⁵³, 189¹⁰³
41,1,36 | 86⁴²⁵, 181⁶⁶
41,3,1 | 41¹⁹²
41,3,4,6 | 33¹⁴⁸
41,3,4,13 | 63³⁰⁸
41,3,38 | 82³⁹⁶
41,4,1 | 63³⁰⁹
41,4,2,21 | 63³⁰⁹
42,1,4,7 | 84⁴⁰⁹
44,2,12 | 45²²⁰
44,2,14 *pr.* | 45²²⁰
44,2,14,2 | 47–48
44,2,27 | 45²²¹
44,2,31 | 45, 46²²⁷
44,7,1 *pr.* | 18⁵⁰
44,7,1,2 | 17⁴⁷
44,7,5,1 | 18⁵⁰
44,7,5,3 | 17⁴⁸, 169⁶
44,7,25 *pr.* | 14³², 15³⁵
44,7,25,1 | 49²⁴⁰
44,7,34,1 | 49–50, 57, 80³⁸⁵
44,7,53 *pr.* | 49²⁴¹
45,1,28 | 89⁴⁴³
45,1,74 | 20⁷⁵

45,1,75,4 | 21⁷⁷
 45,1,75,10 | **19**
 45,1,82,1 | 32¹⁴⁶, 124
 46,3,33,1 | 35¹⁶³
 46,3,38,1 | 65³¹³, **70–77**, 93⁴⁶⁵
 46,3,78 | 23⁹⁷
 47,1,1 *pr.* | 33¹⁵¹
 47,1,1,2 | 69³²⁶
 47,1,2,1 | 38¹⁷⁸
 47,1,2,3 | **38–39**
 47,2,1,2 | **78**³⁶⁸
 47,2,9 *pr.* | **58**
 47,2,9,1 | 8, 29, 46²²⁷, 55²⁶⁵, **57–67**, 75, 93⁴⁶¹, 202¹⁶⁷, 243³⁶², 246
 47,2,14,16 | 41¹⁹⁹
 47,2,25 *pr.* | **82**
 47,2,25,1 | 81, **82–83**, 109⁶¹
 47,2,43 *pr.* | 52²⁵², 140
 47,2,50 *pr.* | 59²⁸⁸
 47,2,52,7 | **77**
 47,2,52,28 | 36¹⁷⁰, **38**, 59²⁸⁹, 66³¹⁸
 47,2,55(54),3 | **31**, 60²⁹², 93⁴⁶², 243³⁶³
 47,2,68(67) *pr.* | 123
 47,2,68(67),5 | 78³⁷², 106
 47,2,81(80),5 | 50, **51–53**, 57, 85⁴¹⁴
 47,2,81(80),7 | 52²⁵², **53–57**, 72³³⁷, 85⁴¹⁵
 47,2,85(84) | 28¹²⁴, 63³⁰⁸
 50,16,175 | 15³⁸
 50,16,176 | 84⁴⁰⁹
 50,16,189 | 15³⁸
 50,16,193 | 20⁷⁶
 50,16,218 | 15³⁸
 50,17,11 | **42**²⁰⁶
 50,17,167 *pr.* | **20**
 50,17,173,3 | **93**⁴⁶⁶
 50,17,185 | **32**¹⁴³
 50,17,206 | **46**²²⁹, 180⁶¹

Codex

1,14,5 | 136¹⁵⁷
 2,2 (titel) | 111–13
 2,3,20 | 136¹⁵⁷, 177⁴⁹, 179⁵⁸
 3,41,5 | 32¹⁴¹
 4,5 (titel) | 19⁶²
 4,5,1 | 16⁴¹
 4,6 (titel) | 19⁶⁰
 4,6,2 | 135¹⁵²
 4,7 (titel) | 19⁶¹
 4,8 (titel) | 19⁶⁴
 4,9 (titel) | 19⁶³
 4,44,2 | 182⁷⁰
 6,2,12 | 32¹⁴¹
 7,31,1,5 | 79³⁷⁹
 8,54(55),1 | **94**, 125^{120, 122}, 128¹²⁹, 134–35

Instituten

2,1,26 | 33, 105
 3,13,2 | 18
 3,14,1 | 17, 169, 185
 3,27,6 | 18, 185
 4,6,14 | 24, 99, 103–5, 107–10, 113–14, 116–21, 126–27, 129, 131, 138, 158
 4,6,15 | 14
 4,6,31 | 60

ACCURSISCHE GLOSSE

Gl. 'Nisi furi' ad D. 7,9,12 | 105, 113–15, 122¹¹¹, 129¹³³
 Gl. 'Res pignori' ad D. 12,1,4,1 | 105–109, 123¹¹⁶, 129¹³²
 Gl. 'Certi conditio' ad D. 12,1,9 *pr.* | 102²⁷
 Gl. 'Certum petitur' ad D. 12,1,9 *pr.* | 103, 127¹²⁶, 128¹³¹
 Gl. 'Ut vel' ad D. 12,6,15,1 | 110–11
 Gl. 'Soli domino' ad D. 13,1,1 | 104
 Gl. 'Qui certam' ad D. 13,3,1 *pr.* | 102²⁸
 Gl. 'Rem autem suam' ad D. 13,3,1,1 | 111, 127¹²⁷, 129¹³⁵
 Gl. 'Iusta causa' ad D. 41,1,31 *pr.* | 99, 100, 101–102, 115, 135, 136¹⁵⁶, 139–42, 145, 181, 204¹⁸³,
 209²¹², 206¹⁹¹, 219–22
 Gl. 'Acquiruntur' ad I. 2,1,40 | 100¹⁷
 Gl. 'In rem actio' ad I. 4,6,14 | 105³⁸, 110, 114
 Gl. 'Oportet' ad I. 4,6,14 | 103³¹, 109⁵⁵
 Gl. 'Si apparet' ad I. 4,6,14 | 104³², 108, 110⁶², 117

WETTEN

Duitsland

Bürgerliches Gesetzbuch

100 | 167¹³⁴
 812 I | 161, 165, 175³⁸
 817 I | 161
 818 I | 167¹³⁶
 985 | 165
 987 | 167¹³⁵

Zwitserland

Obligationenrecht 1881

10 | 143²¹
 70 | 144²⁵, 150⁵⁹
 71 | 144²⁶
 72 | 144²⁷
 73 | 150⁶⁰
 75 | 144²⁸
 199 | 143²², 149⁵⁸
 628 | 143²⁴
 670 | 143²⁴

Obligationenrecht 1912

62, lid 1 | 144²⁵, 148–49, 152, 164, 174³⁵
 62, lid 2 | 144²⁶
 63, lid 1 | 144²⁷, 146–47
 64 | 150⁶⁰
 66 | 144²⁸

Zivilgesetzbuch

671, lid 1 | 146³⁸
 714, lid 1 | 145³¹
 714, lid 2 | 146³⁹
 930 | 252⁴⁰⁵
 938 | 164¹²²
 939 | 164¹²³
 974, lid 2 | 145³²

Frankrijk

Code Civil

711 | 184, 189¹⁰³, 206
 1109 (oud), 1130 | 189¹⁰⁶
 1131 (oud), 1169 | 189¹⁰⁶
 1138 (oud), 1196 | 184⁷⁵
 1141 (oud), 1198 | 190¹¹¹
 1235 (oud), 1302 | 169³, 172²⁴, 185, 196¹⁴⁰, 197¹⁴⁵
 1301 | 172²⁴
 1303 | 172²³, 174³⁵
 1376 (oud), 1302-1 | 169³, 171¹⁶, 185⁸⁵, 186
 1377 (oud), 1302-2 | 169³, 170⁹, 185⁸⁵, 186, 242³⁵⁷
 1378 (oud), 1352-3 | 170³, 192¹²⁰
 1380 (oud), 1352-2 | 191, 192, 193, 198^{152, 154}, 245³⁷⁴
 1630 | 192¹²²
 2279, lid 1 (oud), 2276, lid 1 | 184⁷⁸, 187, 188⁹⁶, 190¹¹¹

België

Burgerlijk Wetboek

711 | 184⁷⁵
 1235 | 169³, 185⁸⁰
 1376 | 169³, 186⁸⁶
 1377, lid 1 | 186⁸⁷
 1380 | 191¹¹⁸
 2279, lid 1 | 184⁷⁸

Nederland

Oud Burgerlijk Wetboek

639 | 197¹⁴⁶, 198¹⁵¹, 199¹⁶², 201, 205, 207–8
 1395 | 169⁴, 170⁸, 185⁸¹, 196, 197¹⁴⁵, 202, 204–7, 209²⁰⁹, 211–13, 216, 218, 224

1396 | **186**⁸⁶, 224²⁶⁹
 1397 | **186**⁸⁷, 224²⁶⁹, 242³⁵⁷
 1398 | 202, 224²⁶⁹
 1399 | **198**¹⁵⁴, 199, 224²⁶⁹, 245³⁷⁴
 1400 | 224²⁶⁹
 1422 | **227**²⁸⁴
 2000, lid 2 | 217²⁴⁴
 2014, lid 1 | 184⁷⁸, 199¹⁶¹, 201¹⁶⁴, 203, 219, 221, 253–54

Nieuw Burgerlijk Wetboek

3:1 | 112⁷⁴, 239³³⁷
 3:2 | 239³³⁶
 3:53 | 182⁶⁸
 3:84 | 251
 3:86 | 244³⁷¹
 3:88 | 244³⁷¹
 3:99 | 244³⁷¹, 249
 3:105 | 249³⁸⁸
 3:109, lid 1 | 253⁴⁰⁷
 3:119, lid 2 | 253^{407–8}
 3:125 | 253⁴⁰⁹
 3:277 | 241³⁵²
 3:303 | 243³⁶⁴
 3:306 | 249³⁸⁸
 3:309 | **249**³⁸⁹
 3:120, lid 1 | 250–51
 3:124 | 250
 5:2 | 2², 239
 5:29 | 251³⁹⁷
 6:3 | 249³⁹²
 6:74 | 176⁴⁵, 244³⁶⁷, 245³⁷⁴
 6:78 | 245³⁷⁴
 6:84 | 245³⁷⁵
 6:198 | 172²⁴
 6:203 | 2³, 169⁴, 172²⁴, 176⁴⁵, **222**
 6:204, lid 1 | 245^{373–74}, 246
 6:205 | 245³⁷⁶
 6:206 | 235³¹⁴, **250–51**
 6:208 | 171¹⁷
 6:210, lid 2 | 212²²⁵
 6:269 | 182⁶⁸
 6:212 | **172**²⁰, 223²⁶⁶, 237, 247–48, 250

Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering

25 | 240³⁴²
 111, lid 2, sub d | 240³⁴³

Faillissementswet

23 | 242³⁵⁸
 24 | 241³⁵³
 110 | 241³⁵¹
 180 | 241³⁵²

JURISPRUDENTIE

Duitsland

- Oberappellationsgericht Wiesbaden, 2 juli 1836, *Seuffert's Archiv* 2 (1849), nr. 58 | 158
Oberappellationsgericht München für das Königreich Bayern, 9 januari 1846, *Seuffert's Archiv* 2 (1849), nr. 57 | 158⁹⁸
Oberappellationsgericht Darmstadt, 29 april 1853, *Seuffert's Archiv* 6 (1853), nr. 320 | 158–59
Oberappellationsgericht Rostock, 14 april 1864, *Seuffert's Archiv* 19 (1866), nr. 152 | 159–60
Oberste Landsgericht für Bayern, 9 april 1880, *Seuffert's Archiv* 35 (1880), nr. 294 | 160

Zwitserland

- Bundesgericht 17 maart 1893 (*Laad/Erben Ulrich*), BGE 19, nr. 49, p. 300–305 | 149–51
Bundesgericht 3 juli 1903 (*Konkursmasse der Schweizerischen Phonoskope- und Automatenwerke, A.G./Genossenschaft Panoptikum*), BGE 34 II 812 | 143–44
Bundesgericht 29 november 1929 (*Grimm/Konkursmasse Näf*), BGE 55 II 302 | 142, 146
Bundesgericht 7 juni 1984 (*Unverteilter Nachlass des N./S. und Erben der H.*), BGE 110 II 228 | 151–53

Frankrijk

- Cour de cassation 15 juni 1892, *Recueil périodique et critique Dalloz* 1892.1.596, *Recueil général Sirey* 1893.1.281 (*Julien Patureau-Miran c. Boudier*, m.nt. J.E. Labbé) | 172

Nederland

- HR 13 april 1917, NJ 1917, 534, W 10106, WPNR 2513 (1918), p. 96 (*Hermans/Pieters c.s. en Twentsche Bankvereniging*; m.nt. E.M. Meijers) | 205–206
HR 20 april 1917, NJ 1917, 600, W 10125, WPNR 2499 (1917), p. 559–61 (*Balkema/Stegeman*; m.nt. E.M. Meijers) | 170
HR 7 november 1935, NJ 1936, 239 (*Van de Sande/De Zeeuw*; m.nt. E.M. Meijers) | 170, 212, 215–16, 225
HR 9 februari 1939, NJ 1939, 865 (*Woldijk/Nijman*; m.nt. E.M. Meijers) | 208
HR 5 mei 1950, NJ 1951, 1 (*Damhof/Staat*; m.nt. D.J. Veegens) | 208, 214, 253
HR 4 december 1953, NJ 1954, 374 (*Beheersinstituut/Van Egmond*; m.nt. Ph.A.N. Houwing), AA 4 (1954–1955), p. 142–49 (m.nt. Ch.J.J.M. Petit) | 213, 214–19, 234–37
HR 29 juni 1956, NJ 1956, 450 (*De Haan/Wijngaard*; m.nt. L.E.H. Rutten), AA 6 (1956–1957), p. 36–39 (m.nt. A. van Oven) | 216
HR 8 maart 1957, NJ 1957, 525 (*Staat/Firemen's Insurance Company of Newark*), AA 7 (1957–1958), p. 46–48 (m.nt. J.H. Beekhuis) | 216
HR 30 januari 1959, NJ 1959, 548 (*Quint/te Poel*, m.nt. D.J. Veegens) | 172, 214
HR 24 november 1967, NJ 1968, 74 (*Van der Peijl/Van der Gun*; m.nt. H. Drion) | 252–53
HR 12 januari 1968, NJ 1968, 274 (*Mulder/Teixeira de Mattos c.s.*; m.nt. H. Drion) | 253
HR 18 april 1969, NJ 1969, 336 (*Katwijk/Westdijk*; m.nt. G.J. Scholten) | 170
HR 31 maart 1978, NJ 1978, 363 (*SVB/Stichting St. Jansgeleen*; m.nt. G.J. Scholten) | 212, 217–18, 236, 239
HR 1 februari 1985, NJ 1986, 375 (*Mijstocit/IIB*; m.nt. C.J.H. Brunner) | 239
HR 8 mei 1987, NJ 1988, 700 (*Geurts/Lijesen*; m.nt. W.M. Kleijn) | 254
HR 26 februari 1988, NJ 1989, 488 (*Küthe/Artz*; m.nt. W.M. Kleijn) | 253–54
HR 17 juni 1994, NJ 1994, 671 (*Gielkens/Gielkens*) | 254
HR 27 juni 1997, NJ 1997, 719 (*Setz/Brunings*; m.nt. Jac. Hijma) | 248
HR 5 september 1997, NJ 1998, 437 (*Ontvanger/Hamm q.q.*; m.nt. P. van Schilfgaarde) | 241–43
HR 8 juni 2007, NJ 2007, 419 (*Van der Werff q.q./BLG*; m.nt. P. van Schilfgaarde) | 241–42
HR 24 februari 2017, NJ 2018, 141 (*Gemeente Heusden/M. en B.*; m.nt. H.J. Snijders) | 249

ARCHIEFSTUKKEN

Nationaal Archief

- 'Toelichting van De Jong bij het concept van HR 4 december 1953; dossier met rolnummer 8649,' Nationaal Archief, Den Haag, Hoge Raad der Nederlanden [periode 1940–1979], nummer toegang 2.09.65, inventarisnummer 161.
- 'Notulen van de Subcommissie Burgerlijk Recht van de Staatscommissie tot herziening van de Nederlandse Burgerlijke Wetgeving, Honderdtwintigste Vergadering, 28 april 1951,' Nationaal Archief, Den Haag, Ministerie van Justitie, Nieuw Burgerlijk Wetboek, nummer toegang 2.09.75, inv.nr. 183.
- 'Boek 6. Verbintenissen in het algemeen. Inhoudsopgave van stukken, opgesteld vóór het overlijden van prof. Meijers, 26 januari 1955,' NL-HaNA, Justitie / NBW, 2.09.75, inv.nr. 1150.
- 'BW 52a' (Door de Staatscommissie besproken ontwerptekst), Stukken betreffende Boek 6, titels 2 t/m 5, besproken in vergaderingen van de Subcommissie Burgerlijk Recht van de Staatscommissie Burgerlijke Wetgeving ter voorbereiding van het Ontwerp Meijers, NL-HaNA, Justitie / NBW, 2.09.75, inv.nr. 1149.
- 'Overzicht van het in de Staatscommissie besprokene (120^e vergadering),' 14 augustus 1956, NL-HaNA, Justitie / NBW, 2.09.75, inv.nr. 1228.
- 'Notulen van de 128^e bespreking op 30 augustus 1956' (Verslag van de bespreking van het Driemanschap), NL-HaNA, Justitie / NBW, 2.09.75, inv.nr. 241.
- 'Notulen van de 129^e bespreking op 6 september 1956' (Verslag van de bespreking van het Driemanschap), NL-HaNA, Justitie / NBW, 2.09.75, inv.nr. 241.
- 'Toelichtende opmerkingen van Mevrouw Mr. E.J.A. Fischer-Keuls bij de concepten d.d. 22 november 1956 voor de tekst van de afdelingen 6.4.2 en 6.4.3 (Onverschuldigde betaling en Ongerechtvaardigde verrijking),' NL-HaNA, Justitie / NBW, 2.09.75, inv.nr. 1228.
- 'Vragen ter bespreking met prof. Bregstein. Behoort bij de concepten d.d. 5 maart 1957 van de tekst der afdelingen 6.4.2 en 6.4.3, Onverschuldigde en ongerechtvaardigde verrijking (B.W. 52, VI en 53, IV),' NL-HaNA, Justitie / NBW, 2.09.75, inv.nr. 1228.
- 'Notulen van de 151^e bespreking op 4 april 1957' (Verslag van de bespreking van het Driemanschap), NL-HaNA, Justitie / NBW, 2.09.75, inv.nr. 242.
- 'B.W. 52, VIIa, Onverschuldigde betaling, Afdeling 6.4.2, concept mevrouw Fischer,' 18 september 1957, NL-HaNA, Justitie / NBW, 2.09.75, inv.nr. 1228.
- 'Opmerkingen van het Departement over de 1e drukproef d.d. 3 december 1958 tekst en toelichting van afdeling 6.4.2, Onverschuldigde betaling,' 31 januari 1959, NL-HaNA, Justitie / NBW, 2.09.75, 1228.
- 'Notulen van de 212^e bespreking op 25 februari 1959' (Verslag van de bespreking van het Driemanschap), NL-HaNA, Justitie / NBW, 2.09.75, inv.nr. 243.
- 'Derde drukproef Afdeling 6.4.2, Staatscommissie dossier 52,' 10 maart 1960, NL-HaNA, Justitie / NBW, 2.09.75, inv.nr. 1228.
- 'Glossen van Mr. F.J. de Jong 19 juli 1960,' NL-HaNA, Justitie / NBW, 2.09.75, inv.nr. 1228.
- 'Opmerkingen van Prof.Mr. J. Drion bij de derde drukproef van afdeling 6.4.2,' 25 augustus 1960, NL-HaNA, Justitie / NBW, 2.09.75, inv.nr. 1228.
- 'Aantekeningen van Prof.Mr. G. de Grooth naar aanleiding van de glossen van Mr. De Jong d.d. 19 juli 1960 bij de derde drukproef van afdeling 6.4.2,' 26 augustus 1960, NL-HaNA, Justitie / NBW, 2.09.75, inv.nr. 1228.
- 'Vierde drukproef 6 februari 1961, afdeling 6.4.2,' NL-HaNA, Justitie / NBW, 2.09.75, inv.nr. 1228.
- 'Voorbereidende notities afdeling 6.4.2 en 3 van W. Snijders,' 22 oktober 1974, NL-HaNA, Justitie / 2.09.75, inv.nr. 2319.

Trefwoordenregister

- aangespoelde zaken | 76, 78, 80–81
- abstract stelsel | basis in het *ius commune* 101; in Duitsland 166–67; bij Pothier 183⁷²; in Zwitserland 142–47, 150; in Nederland 197¹⁴⁹, 198–200, 203–208, 210, 215, 218²⁴⁸, 219, 221, 243
- Abstraktionsprinzip | zie abstract stelsel, in Duitsland
- Accursische glosse | 3, 97–116
- actie uit onverschuldigde betaling | zie *condictio indebiti*
- actiënrecht | 5, 239
- actio* | *ad exhibendum* 22⁸⁹, 32–33, 42, 64, 74, 77, 80, 137, 255; *arbitraria* 10, 55, 60–67, 75, 246–47; *bonae fidei* 15, 80; *commodati* 49–50, 57, 77³⁶³, 121–22, 124; *de in rem verso* 173, 175, 188; *depositi* 77³⁶³, 92, 125¹²⁰; *ex lege Aquilia* 35, 38–39, 62; *fiduciae* 80; *furti* 4¹¹, 24, 31–32, 41^{199–200}, 52–53, 56²⁶⁷, 59–60, 70–71, 76–79, 82; *negotiorum gestorum (contraria)* 51–55; *pigneraticia* 76–77, 103; *publiciana* 63³⁰; *rerum amotarum* 63, 73; *stricti iuris* 15–16, 34¹⁵⁷, 77
- actio in personam* | als synoniem van *condictio* 13–15; *causa actionis* van 48–49
- actio in rem* | 14²⁹; *causa actionis* van 47–48; *utilis in rem*, zie *rei vindicatio utilis*
- action rescisoire* | 182–83
- alia res* | als tegenstelling van *eadem res* 46, 50, 53, 55, 57, 60
- Aquilius Gallus, C. | 16
- arbitrium iudicis* | 10, 60–67, 75, 246–47 zie ook *actio arbitraria*
- Asser, Carel | 197
- Aubry, Charles | 173²⁶, 185⁸⁵, 187, 193–94
- Augustus, huwelijkswetgeving van | 72
- Azo | 109, 111–13, 123¹¹⁴, 206¹⁹¹
- baattrekkingsactie | zie ongerechtvaardigde verrijking
- Baldus de Ubaldis | 107⁴⁸, 135–36
- Barthélémy, Antoine | 196
- Bartolus de Saxoferrato | 3, 98, 107⁴⁸, 126–36, 138
- bemiddelende fase | zie *arbitrium iudicis*
- betaling (*solutio*) | 84⁴⁰⁹, 170
- bewaargeving (*depositum*) | 77–79, 89, 92–94, 124–26
- bewijslast | *rei vindicatio*, Romeins recht 40–41, 48, 64, 72³⁴⁴; *condictio*, Romeins recht 41–42, 77; *rei vindicatio, ius commune* 137–38; Zwitsers recht 164–65, 252; Nederlands recht 202, 204, 222²⁶², 229, 232–35, 237–39, 251–55
- bezit | bewijsrechtelijke functie 184⁷⁹, 252–54; interdict 157, 159, 253⁴⁰⁹; scheiding van eigendom 62, 64, 246; vermogenswaarde 21, 109, 155, 229; zie derde-bezitter
- bis de eadem re agere non licet (ne bis in idem)* | 43, 108, 156
- boete | zie poenale actie
- bona fide* | zie *actio bonae fidei*
- Bregstein, Marcel Henri | proefschrift 172–73, 175, 208–11; ontwerp NBW 224–26, 228–36
- Brocard(ic)a | 109
- bruidsschat (*dos*) | 48, 58, 80–81, 86, 109⁶¹
- bruikleen (*commodatum*) | 49–50, 57, 78, 103, 120–21, 124–26, 128, 142, 253
- Bruns, Karl Georg | 153–62, 166–67, 230
- Brunsschen Prinzip | 155

- causa* | *actionis* 45–57; *credendi* 86; *dandi* 86⁴²²; *debendi* 16; *dotis* 86; *iusta* ~ zie titel; *obligationis* 49; *petendi* 46; *putativa* zie putatieve titel; *retinendi* 86⁴²²; *solvendi* 22, 86; *venditionis* 86; *vera* 100–101, 136¹⁵⁷
- causaal stelsel van eigendomsoverdracht | 101, 142, 145–47, 152, 167, 195, 199–202, 208, 214, 219–21, 248, 261–62, 264
- cautio* (zekerheidsstelling) | *boni viri arbitrato* 25¹⁰⁶, 25–26; *usufructuaria* 21, 26, 113; *remissio* van *condictio* 61–62
- certa pecunia* | 2, 11, 15
- certa res* | 2, 11, 15
- certum* | 20
- cessie | 52–53, 55–57, 72–74, 93, 150, 192, 205–206, 227²⁸⁸, 233
- Cicero, Marcus Tullius | 15, 16, 28
- clause de dessaisine-saisine | 177
- clause de précaire | 177–78
- Codex Veronensis | 11, 12¹⁷
- commentatoren | 3, 98, 116, 116–36
- commixtio* | zie vermenging
- commodatum* | zie bruikleen
- concurrentie | zie samenloop
- condemnatio pecuniaria* | 32, 61
- condicere* | 11
- condictio* | voorgeschiedenis 11; als *actio in personam* 13–15; kenmerken 15–21; abstract karakter 16; rubricering in Corpus Iuris 19; gericht op *datio* 19–20; als substituut voor *rei vindicatio* 21–23; *causa actionis* 46–57; subsidiair aan *rei vindicatio* 6, 148, 153, 156, 167–68, 193¹²⁹, 220, 227, 238, 252
- condictio causa data causa non secuta* | zie *condictio ob rem*
- condictio cautionis* | 21⁷⁹, 26¹¹⁰
- condictio certae pecuniae* | 13
- condictio certae rei* | 13
- condictio certi* | 20⁷⁴, 102–103, 119, 124–29
- condictio ex lege* | 19–20
- condictio furtiva* | 19, 173²⁶; bij Gaius 23–25; bij Ulpianus 25–27; als uitzondering 27–30; voordelen naast *rei vindicatio* 42; samenloop met *condictio indebiti* 50–57; samenloop met *rei vindicatio* 57–67; *quasi furtiva* 68; in de glosse 99, 102–109; bij Dinus 116–18; bij Révigny 119–22; bij Bartolus 129–32; bij Vinnius 138; in het Duitse recht 156–57, 160–61, 171; bij bespreking Nederlands recht 222, 243³⁶³, 255
- condictio incerti* | 21, 26, 56²⁰¹, 139¹²¹, 157
- condictio indebiti* | in het Romeinse recht 16–18, 47, 51, 54, 56, 71, 84–86; samenloop met *condictio furtiva* 50–57; samenloop met *rei vindicatio* 89; samenloop met *rei vindicatio utilis* 95; in het *ius commune* 100–102, 108, 110–11, 118, 135, 137, 139–40; in het Duitse recht 141; in het Franse recht 169–71, 173, 175⁴²; bij Pothier 179–83, 190¹⁰⁸, 191¹¹⁸, 194¹³⁵; in het OBW 196; in het NBW 211, 213, 215²³⁶, 216²³⁷, 217, 218²⁴⁸, 243
- condictio ob causam finitam* | 32¹⁴⁴, 161¹⁰⁹, 247³⁸⁰
- condictio ob rem* | 19⁶⁰, 91⁴⁵⁵, 161¹⁰⁹
- condictio ob turpem causam* | 19, 144, 161¹⁰⁹, 170
- condictio possessionis* | 21, 77³⁶⁵ van een landgoed 81–83; na onverschuldigde betaling 88, 90; in de glosse 99, 102, 109–10; bij Révigny 123; bij Bartolus 126¹²⁵, 133–34, 136; in het Duitse recht 139, 148⁴⁹, 153–61, 166–67, 175⁴¹, 230; in het Zwitserse recht 162–65, 220, 251–52; in het Nederlandse recht 208, 218
- condictio ratione dominii (proprietatis)* | 110^{63, 65}, 117⁹², 118, 121¹⁰⁶, 122, 133–34, 137¹⁶³
- condictio rei* | 106, 154
- condictio sine causa* | in het Romeinse recht 46²³⁰, 66, 75, 93–94; in de glosse 105–106, 114–15; bij Bartolus 127, 129; bij Savigny 141⁹, 154⁷⁶; in het Duitse recht 144, 158–59; bij Pothier 181⁶⁶; bij bespreking Nederlands recht 247
- condictio triticaria* | in het Romeinse recht 12¹⁸, 13²², 19⁶⁶, 27; in het *ius commune* 102, 110–13, 115, 118, 126¹²⁴, 129–30, 135–38

- condictio utilis* | 114–15
 Coninck Liefsting, Focco Bernardus | 46²²⁸
 consensueel stelsel van eigendomsoverdracht | 176–78, 182–84, 188, 199
constitutum possessorium | 177, 212
consumptio | 22–23, 179
contrectatio | zie *verduistering*
 curator | 241–42
da mihi factum, dabo tibi ius | 240
dare facere praestare | 14
dare/datio | eis van de klassieke *condictio* 19–20, 23–24, 28–29, 34–35; in het *ius commune* 103, 109, 120¹⁰², 121¹⁰⁶, 125, 138; moderne *condictio* 157⁹⁰, 212, 225, 239
datio ob rem | 47, 86, 105⁴⁵⁵
degeneratio (van *condictio* tegen de dief) | 106–107, 118, 129¹³⁶
delegatio solvendi | 72
demonstratio | 16, 21
denegatio actionis | 58
depositum | zie bewaargeving
 derde-bezitter | Romeins recht 30, 33, 65–66, 75, 89, 95, Frans recht (tiers détenteur) 180–81, 183, 186–87, 193–94; Nederlands recht 198–99, 201–203, 205, 215–16, 245–50
 Dernburg, Heinrich | 141, 144, 161
 diefstal (*furtum*) | 1, 18; afkeer van dieven 24, 27, 99, 120; *condictio* ‘degenereert’ in het *ius commune* zie *degeneratio*; zie *actio furti*, *condictio furtiva*
 Diephuis, Gerhardus | 170⁹, 200–203, 208
 Dinglicher Vertrag | 142, 203¹⁷⁸
 Dinus de Mugello | 4, 107, 116–18, 122, 126, 133, 138
 Diocletianus | 21, 46¹⁴¹
dissensus in causa | 22⁹³, 86, 100, 135¹⁵³, 204¹⁸⁴
 Domat, Jean | 171, 177–81, 183–84, 189–90
donatio mortis causa (schenking ter zake des doods) | 91–92, 150⁶¹
 Donellus, Hugo | 140, 181
 Doppelnichtigheit | 166–67, 182⁶⁸
dos, dotis promissio | zie bruidsschat
 drie-partijen-verhouding | samenloop-leerstuk 6–7; Romeins recht 65–66, 74, 92–94; Nederlands recht 244–48; zie derde-bezitter
 Driemanschap | 223–24, 228–39, 251, 254
 Drion, Huib | 213–14, 252
 Drion, Jan | als lid Staatscommissie 224, 226–28; als lid Driemanschap 228–29, 231–33, 236–38
 dwaling | zie *error*
eadem res | 43–45, 47, 50, 54–55, 57
 echtgenoten, schenking tussen | 70–76
 Edict van de praetor | 9–10, 12–13, 21, 24–25, 32, 47
 Eger, Otto | 145–47, 151
 Eggens, Jannes | als A.-G. 215, 217²⁴⁶, 218; als ontwerper NBW 224²⁷³, 228
 Eigentümer-Besitzer-Verhältnis | 165–67, 250
 enrichissement sans cause | 172–73, 186
 erfenis | slaaf als begunstigde 36–38, 59, 67
error (dwaling) | 17⁴⁸, 19⁶², 23⁹⁹, 84⁴⁰⁸, 140³, 170⁹, 182, 209²⁰⁹, 242³⁵⁴
exceptio | *doli* 16, 51–52, 58, 73, 87, 93 248; *dominii* 157; *rei iudicatae vel in iudicium deductae* 44–45, 49²⁴², 50, 62
facere | 14–15, 21, 170¹³, 212
 faillissement | 222²⁶¹, 241–43
 fictie | 12, 32, 35–36, 40¹⁹⁰, 176, 178
fiducia | 79–80
 Fischer-Keuls, Els | 230–31, 234
formula | proces *per formulam* 9; *rei vindicatio* 10; *condictio certae rei* 11; *condictio certae pecuniae* 13
fundamentum petendi | 240

- furtum* | zie *actio furti*, *condictio furtiva*, diefstal
 geld | zie munten
 glossatoren | 97–98, 114⁷⁹; post-glossatoren 126, 133¹⁴⁶, 135
 Glosse Ordinaria | zie Accursische glosse
 goede trouw | zie *actio bonae fidei*; *consumptio* 23; ontvangst na intrekken inningsbevoegdheid 71; voorwaarde voor *condictio indebiti* 84–85; bescherming tegen *rei vindicatio* / verkrijging 92, 143, 183–84, 198, 244³⁷¹, 253; aansprakelijkheid van accipiënt te goeder trouw 110, 114–115, 164, 187, 191–92, 195, 226, 250–51; betaling te goeder trouw 227²⁸⁴
 Grooth, Geert de | 228, 236, 253⁴⁰⁸
 Grotius, Hugo | 173–74, 209
 Hadrianus | 24
 historische school | 153, 203¹⁷⁸
 Huber, Eugen | 145
id quod ad eum pervenit | 69
incertum | 21, 102, 111–12, 127–29
indebitum solutum | zie onverschuldigde betaling
 insolventierisico | 53²⁵⁶, 66, 75, 246–47
intentio (eis) | zie *formula*
 interpolatie | 7–8, 14, 39, 59, 79–80, 88–89
 Irnerius | 97, 105³⁹
ius commune | 3, 97–138
ius curia novit | 240
ius iubendi | 61
iusiurandum in litem (schattingseed) | 10, 35, 39, 61, 64–65, 67
iussum de restituendo | 61–62, 64–66, 75, 94
iusta causa | zie titel
 Jong, Frits de | als raadsheer 216, 218; als lid Staatscommissie 224; als lid Driemanschap 228, 235–37
 Kemper, Joan Melchior | 197, 207–208
 Konsensprincipe | 143
 Land, Nicolaas Karel Frederik | 200–203
 landgoed (*fundus*) | 19, 76, 80–83, 88, 91–92, 109, 112, 123–25, 158–59, 182⁷⁰
Lectura | 119⁹⁶
legis actio | *per conductionem* 11; *per iudicis arbitrive postulationem* 11; *sacramento* 10⁵, 11
 Leistungskondiktion | 161–62, 165, 175
 lekenrechter (*iudex privatus*) | 9
 Lenel, Otto | 10⁴
 Leo de Wijze | 92
 leveringsvereiste | 23, 177, 182, 188–89, 195
 Levy, Ernst | 7, 47²³³
Lex Acilia repetundarum | 43
Lex Aebutia | 9
Lex Aquilia | zie *actio ex lege Aquilia*
Lex Calpurnia | 11
Lex Silia | 11
litis aestimatio | 28, 35, 61, 63, 65, 75
litis contestatio | 92, 13, 34–39, 53, 61
 Lotharius Cremonensis | 105⁴³, 106, 108–109, 112
lucrum cessans (gederfde winst) | 36; zie ook waarde
mancipatio | 50¹⁸⁹, 79³⁷⁹, 80, 85⁴¹⁷, 88⁴³⁴, 105²², 141⁹, 221²⁵⁹
 marktwaarde | zie waarde
 Martinus | 105³⁹, 107
 Meijers, Eduard Maurits | leer van 206–208, 212, 219–20; ontwerp NBW 172, 223–28;
 Memorie van antwoord | 223, 237–38, 253⁴⁰⁸
 Memorie van Toelichting | 199, 225, 237³²⁷, 238
mora perpetuat obligationem | 32¹⁴⁶

- munten (*nummi*) | Romeins goederenrecht 23, 33, 41, 52; diefstal 53, 55–57, 70–71; betaling met andermans munten 88–94, 109–110, 132
- mutuum* | zie verbruikleen
- natrekking | 146³⁸, 157, 173, 197¹⁴⁶, 210
- natuurrecht | 174, 177–79
- ne bis in idem* | zie *bis de eadem re agere non licet*
- negotium (contractum)* (rechtsbetrekking) | 18, 157, 173, 188
- nevenvordering | 250–51
- Nichtleistungskondiktio | 162
- nodus indissolubilis* (onontwarbare knoop) | 138
- noxa caput sequitur* | 69³²⁶
- noxae deditio* | 69–70
- nummularius* (muntmeester) | 23
- Nutzungen | 167
- obligatio* | *re* 16, 169; *verbis* zie *stipulatio*; *consensu* 18; *litteris* 16, 18; *quasi ex contractu* 18; *quasi ex maleficio* 18; *~nes ex variis causarum figuris* 18⁵⁰
- Odofredus | 97¹, 98, 110–11
- Oertmann, Paul | 79–80
- ongerechtvaardigde verrijking | in het Duitse en Zwitserse recht 162, 164, 171; in het Franse en Nederlandse recht 171–73; baattrekkingsactie 173–74, 212, 225; verweer uit 243, 247–48; zie Bregstein
- onverschuldigde betaling | zie *condictio indebiti*
- Opzoomer, Cornelis Willem | 200, 203–205
- Ors, Álvaro d' | 28–29
- Oser, Hugo | 151–52, 162
- Oud-Vaderlands recht | 173, 209²¹²
- Oven, Julius Christiaan van | 101, 170, 208, 219, 221–22, 243
- pacht | 78³⁷², 80–81, 106
- pand (*pignus*) | 42, 62, 76–80, 103, 105–107, 109, 123, 128–29, 131, 158, 160–61
- pandektisten | 153⁷³
- parate executie | 25
- passieve legitimatie | *rei vindicatio* 42, 148; *condictio* 18, 32–34
- Paulus de Castro | 90⁴⁵⁰, 136–38
- peculium* | 22, 68–69
- persoonlijke actie | zie *actio in personam*
- Petit, Ch.J.J.M. | 214, 218, 224
- petitum* | zie eis
- pignus* | zie pand
- Pika, Wolfram | 34
- Pinto, Abraham de | 198–99
- Planiol, Marcel | 173, 186–88, 192–93
- pluris petitio* | 16
- poenale actie | 24, 31–32, 37, 39, 60, 69³²⁶, 70
- possessio est res* | 113
- Pothier, Robert-Joseph | 140, 169, 171, 177–86, 188–192, 194–95, 198¹⁵², 203
- praescriptio longi temporis* | 88, 90–92, 249
- praestare* | 14–15
- praetor | 9, 11, 34¹⁵⁷, 44, 60, 64³¹¹; *denegatio actionis* 58
- preferentie | 241–43
- preferentie in faillissement | 241–43
- prescription instantanée | 184, 187, 190¹¹¹, 244³⁷¹
- pretium hereditatis* | 36, 38
- procesconsumptie | directe 43–50, 53, 56–57; indirecte 59–67
- procesformulier | zie *formula*
- procesrecht | Romeins recht 43–67; Nederlands recht 238–40
- procurator, falsus* (valse vertegenwoordiger) | 51–57, 72–73, 85

- promutuum* | 169
pronuntiatio (vonnis) | 46²²⁷, 60–61, 64
pupul (*pupillus*) | 17, 20–22
 putatieve titel | 4, 100, 102, 114–16, 135–36, 139–40, 150¹⁵⁷, 154, 156, 181, 184, 189, 197^{148–49}, 204, 209, 227
quanti ea res est/erit | 10, 13, 20, 25, 34, 36, 38
quattuor doctores | 105³⁹
ratihabitio (bekrachtiging) | 52²⁵⁴, 56–57
 regres | 52, 192–93
rei vindicatio | *formula* 10; als *actio arbitraria* 22, 68–69, 71, 73; *directa* 126, 136; *utilis* 94–95, 125–26, 134–35, 182, 184, 186, 191, 192¹²⁴, 194–95
 reïpersecutoire actie | 31–32, 57, 60, 66, 70, 93
remancipatio | zie *mancipatio*
remissio | 69–70
 Renaud, Achilles | 87
res furtiva | 33¹⁴⁸, 40, 63³⁰⁸, 64
res peculiaris | 68
 Révigny | 3, 5¹³, 98, 104, 107⁴⁶, 119–26
 Ripert, Georges | 186–87
sacramentum | 11
 samenloop | 4–7; alternatieveit 5–6, 202, 244, 245³⁷²; cumulatie 4–6, 31, 245³⁷²; zie drie-partijen-verhouding, subsidiariteit,
 Savigny, Friedrich Karl von | 5, 33–34, 140–42, 153–54, 157–61, 166–68, 181, 203, 261
 schattingseed | zie *iusiurandum in litem*
 Schloßmann, Alexander | 29
 Scholten, Paul | 209
 Scholten, Ynso | 237
sedes materiae | 98–99, 126
 slaaf | levering door slaaf 22, 78³⁷⁴; object van *rei vindicatio* en *condictio* 23⁹⁵, 36¹⁶⁶, 58–59; kinderen van slaaf 32¹⁴¹; begunstigde in erfenis 37–39, 66–67; vrijlating 63³⁰⁴; diefstalige slaaf 68–70; *in rem verso* 173²⁵
 Snijders, Wouter | 237–39
solutio | zie betaling
 Staatscommissie, ontwerp OBW | 208²⁰², 223–29, 238
stipulatio | 16⁴¹, 18–20, 21⁷⁷, 89⁴⁴³, 117⁸⁸
subreptio | zie *verduistering*
 subsidiaire rechtsbron | 111, 162–70, 174, 177–79, 181–82
 subsidiariteit | 6; in Zwitserland 148–53, 160, 163–68, 220, 252⁴⁰³; in Frankrijk 193¹²⁹, 227, 238; van verrijksactie in Nederland 227–38
 Suijling, Johannes Philippus | 198¹⁵⁰, 200, 204–205, 207, 219–21
 tiers détenteur | zie derde-bezitter
 titel (*iusta causa*) | in het Romeinse recht 40–41, 85–86, 91; in het *ius commune* 99–102, 135–36, 139–40; in het Duitse recht 139–40, 166; in het Zwitserse recht 142–47; in het Franse recht 178–84; in het Nederlandse recht 197–209, 219, 234, 244³⁷¹
titulus pro soluto | 86
 Toelichting Meijers | 173, 222–23, 234, 237³²⁷, 250–52
 Toullier, Charles-Bonaventure Marie | 188–92, 194, 198, 203
traditio | 64³¹¹
 traditioneel stelsel van eigendomsoverdracht | 166, 180
 Traditionsprincipe | 143
 Trennungsprincipe | 166
 Tuhr, Andreas von | 145–47, 151–52, 251
usucapio | zie verjaring
 verboden rechtshandeling | schenking tussen echtgenoten 72–76; inkoop van eigen aandelen 143
 verbruikleen (*mutuum*) | 16–17, 21–22, 26, 79³⁷⁶, 81, 86, 154, 169

- verduistering | *contrectatio* 66–67; *subreptio* 49
- verjaring | verjaringsbezit | 28, 33¹⁴⁸, 64; verkrijgende (*usucapio*) 40–41, 86⁴²¹, 91–92; bevrijdende ~ van de *rei vindicatio* d.m.v. *praescriptio longi temporis* 95–96; verkrijging d.m.v. *prescription instantané* 184, 187, 190¹¹¹, 244³⁷¹; in het Nederlandse recht 249–50;
- vermenging (*commixtio*) | 23, 33, 34, 146–47, 162
- verrijkingsactie | zie ongerechtvaardigde verrijking
- verrijkingsbeginsel | 46²²⁹, 180, 188, 213–14
- verzuim | 32, 35, 37, 39, 176, 245
- Vinnius, Arnold | 104³⁵, 138
- voller | 66, 93⁴⁶⁴, 247
- vrijwaringsactie | 66, 246–48
- vruchten | in het Romeinse recht 76, 78³⁷², 80, 88, 91⁴⁵¹, 106; in het Duitse recht 164, 167; in het Franse recht 192¹²⁰; in het Nederlandse recht 226, 235³¹⁴, 250–51
- vruchtgebruik | 21, 25–26, 104, 112–13; oneigenlijk (*quasi usus fructus*) 26
- waarde | marktwaarde 20, 35–36, 61; waardedaling 35–37; waardestijging 36–37, 59–60, 66–67; wilsovereenstemming | zie abstract stelsel van eigendomsoverdracht, *obligatio consensu*
- Windscheid, Bernhard | 144, 157, 161
- Wyss, Paul Friedrich von | 144
- zaaksvervolgende actie | zie *reipersecutoire actie*
- zaaksvorming (*specificatio*) | 33
- zakelijke actie | zie *actio in rem*
- zekerheidsstelling | zie *cautio*

Curriculum vitae

T.B.D. (Tobias) van der Wal werd op 12 januari 1988 geboren te Leiden. Hij behaalde zijn eindexamen in 2006 aan het Stedelijk Gymnasium te Leiden. In hetzelfde jaar begon hij met de studie Nederlands recht aan de Universiteit Leiden, alwaar hij in april 2012 afstudeerde met als specialisatie burgerlijk recht. Vanaf september 2012 was Van der Wal als promovendus en docent verbonden aan de afdeling Historische ontwikkeling van het recht. In het kader van zijn onderzoek verbleef hij korte tijd aan de Universität Zürich (UZH).

In de boekenreeks van het E.M. Meijers Instituut van de Faculteit der Rechtsgeleerdheid, Universiteit Leiden, zijn in 2018 en 2019 verschenen:

- MI-300 N.N. Koster, *Crime victims and the police: Crime victims' evaluations of police behaviour, legitimacy, and cooperation: A multi-method study*, (diss. Leiden), Amsterdam: Ipskamp Printing 2018
- MI-301 Jingshu Zhu, *Straightjacket: Same-Sex Orientation under Chinese Family Law – Marriage, Parenthood, Eldercare*, (diss. Leiden), Amsterdam: Ipskamp Printing 2018
- MI-302 Xiang Li, *Collective Labour Rights and Collective Labour Relations of China*, (diss. Leiden), Amsterdam: Ipskamp Printing 2018, ISBN 978 94 0280 924 4
- MI-303 F. de Paula, *Legislative Policy in Brazil: Limits and Possibilities*, (diss. Leiden), Amsterdam: Ipskamp Printing 2018, ISBN 978 94 028 0957 2
- MI-304 C. Achmad, *Children's Rights in International Commercial Surrogacy. Exploring the challenges from child rights, public international human rights law perspective*, (diss. Leiden), Amsterdam: Ipskamp Printing 2018
- MI-305 E.B. Beenakker, *The implementation of international law in the national legal order – A legislative perspective*, (diss. Leiden), Amsterdam: Ipskamp Printing 2018
- MI-306 Linlin Sun, *International Environmental Obligations and Liabilities in Deep Seabed Mining*, (diss. Leiden), Amsterdam: Ipskamp Printing 2018
- MI-307 Qiulin Hu, *Perspectives on the Regulation of Working Conditions in Times of Globalization – Challenges & Obstacles Facing Regulatory Intervention*, (diss. Leiden), Amsterdam: Ipskamp Printing 2018
- MI-308 L.M. de Hoog, *De prioriteitsregel in het vermogensrecht*, (diss. Leiden), Vianen: Proefschriftmaken.nl 2018, ISBN 978 94 930 1964 5
- MI-309 E.S. Daalder, *De rechtspraakverzamelingen van Julius Paulus. Recht en rechtvaardigheid in de rechterlijke uitspraken van keizer Septimius Severus*, (diss. Leiden), Den Haag: Boom Juridisch 2018, ISBN 978 94 6290 556 6, ISBN 978 94 6274 946 7 (e-book)
- MI-310 T.H. Sikkema, *Beginsel en begrip van verdeling*, (diss. Leiden), Vianen: Proefschriftmaken.nl 2018
- MI-311 L. Kools, *Essays on wealth, health and data collection*, (diss. Leiden), Amsterdam: Ipskamp Printing 2018, ISBN 978 94 028 1168 1
- MI-312 S. Voskamp, *Onderwijsvereenkomst. Contractenrechtelijke leerstukken toegepast op de rechtsverhouding tussen school, leerling en ouders in het primair en voortgezet bekostigd onderwijs*, (diss. Leiden), Den Haag: Boom juridisch 2018, ISBN 978 94 6290 585 6
- MI-313 S. van der Hof e.a. (red.), *Recht uit het hart* (liber amicorum W. Hins), Amsterdam: Ipskamp Printing 2018, ISBN 978 94 028 1310 4
- MI-314 D. Kong, *Civil Liability for Damage caused by Global Navigation Satellite System*, (diss. Leiden), Amsterdam: Ipskamp Printing 2018
- MI-315 T.B.D. van der Wal, *Nemo condicit rem suam. Over de samenloop tussen de rei vindicatio en de condictio*, (diss. Leiden), Den Haag: Boom juridisch 2019, ISBN 978-94-6290-609-9, ISBN 978-94-6236-909-2 (e-book)
- MI-316 R. Zandvliet, *Trade, Investment and Labour: Interactions in International Law*, (diss. Leiden), Amsterdam: Ipskamp Printing 2019
- MI-317 M. de Jong-de Kruijf, *Legitimiteit en rechtswaarborgen bij gesloten plaatsingen van kinderen. De externe rechtspositie van kinderen in gesloten jeugdhulp gezien vanuit kinder- en mensenrechten*, (diss. Leiden), Den Haag: Boom juridisch 2019
- MI-318 R.J.W. van Eijk, *Web Privacy Measurement in Real-Time Bidding Systems. A Graph-Based Approach to RTB system classification*, (diss. Leiden), Amsterdam: Ipskamp Printing 2019, ISBN 978 94 028 1323 4
- MI-319 M.P. Sombroek-van Doorm, *Medisch beroepsgeheim en de zorgplicht van de arts bij vermoedens van kindermishandeling in de rechtsverhouding tussen arts, kind en ouders*, (diss. Leiden), Den Haag: Boom juridisch 2019, ISBN 978 94 6236 906 1